

Vybrané prostředky manipulace uvnitř sekt

Bakalářská práce

Studijní program:

B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obory:

Humanitní studia se zaměřením na vzdělávání

Španělský jazyk se zaměřením na vzdělávání

Autor práce:

Lucie Gabarová

Vedoucí práce:

Mgr. Michal Trčka, Ph.D.

Katedra filosofie

Zadání bakalářské práce

Vybrané prostředky manipulace uvnitř sekt

Jméno a příjmení: **Lucie Gabarová**
Osobní číslo: P16000370
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obory: Humanitní studia se zaměřením na vzdělávání
Španělský jazyk se zaměřením na vzdělávání
Zadávací katedra: Katedra filosofie
Akademický rok: **2018/2019**

Zásady pro vypracování:

Bakalářská práce se bude obecně zabývat manipulativními technikami, používanými uvnitř sekt, pomocí kterých jsou ovlivňováni jejich členové. Stěžejní část této práce bude teoretická, doplněna o praktickou část, obsahující ilustrativní příklady jednotlivých manipulativních prostředků. Práce se podrobněji zaměří na sektu Svědkové Jehovovi, kterou bude zkoumat jak obecně, tak i se zaměřením na manipulativní techniky, sloužící k získávání a ovlivňování členů sekty. Co se týče metodologie práce, bude využívána kritická diskurzivní analýza doplněna o kvalitativní výzkum formou rozhovoru.

V průběhu příprav a vypracování se studentka bude řídit metodickými a organizačními pokyny vedoucího bakalářské práce.

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování práce:
Jazyk práce:

tištěná/elektronická
Čeština

Seznam odborné literatury:

1. ABGRALL, Jean-Marie. Mechanismus sekt. Vyd. 1. Překlad Milada Horáková. Praha: Karolinum, 2000. 254 s. ISBN 80-718-4774-7.
2. ENROTH, Ronald M. Průvodce sektami a novými náboženstvími. Praha: Návrat domů, 1994. 186 s. ISBN 80-85495-29-5.
3. GEE, James Paul. An introduction to discourse analysis: theory and method. New York: Routledge, 2005. 224 s. ISBN 978-0-415-32861-6.
4. MOYANO, Antonio Luis. Sekty – skrytá hrozba současnosti. Frýdek-Místek: Alpress, 2011. 165 s. ISBN 978-80-7362-882-6.
5. REMEŠ, Prokop. Svědkové Jehovovi – Historický přehled. 1. vyd. Praha: Oliva, 1995. 32 s. ISBN 80-90003-3-6.

Vedoucí práce:

Mgr. Michal Trčka, Ph.D.
Katedra filosofie

Datum zadání práce:

1. dubna 2019

Předpokládaný termín odevzdání: 30. dubna 2020

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. David Václavík, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 1. dubna 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má bakalářská práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

13. července 2020

Lucie Gabarová

Poděkování

Ráda bych poděkovala svému vedoucímu práce Mgr. Michalu Trčkovi, Ph.D. za odbornou pomoc, množství cenných rad a připomínek. Zároveň děkuji za trpělivost a vstřícnost při konzultacích a vypracování této bakalářské práce. Poděkování patří také mé rodině a blízkým přátelům za pomoc a podporu během studia.

Anotace

Bakalářská práce se obecně zabývá manipulativními technikami, používanými uvnitř sekt, pomocí kterých jsou ovlivňováni jejich členové. Stěžejní část této práce je teoretická, doplněna o praktickou část, obsahující ilustrativní příklady jednotlivých manipulativních prostředků. Práce je podrobněji zaměřena na Náboženskou společnost Svědkové Jehovovi, kterou zkoumá jak obecně, tak se i zaměřením na manipulativní techniky, sloužící k získávání a ovlivňování členů společenství. Metodologie práce je založena na kritické diskurzivní analýze, pomocí které bude zkoumán specifický diskurz náboženského společenství Svědkové Jehovovi.

Klíčová slova

kritická diskurzivní analýza, manipulativní techniky, sekty, Svědkové Jehovovi

Annotation

The bachelor thesis generally deals with manipulative techniques used by sects, by which their members are influenced. The main part of this work is theoretical, supplemented by a practical part, containing illustrative examples of individual manipulative means. The work is focused in more detail on the Jehovah's Witnesses Religious Society, which it examines both in general and with a focus on manipulative techniques used to attract and influence members of the community. The methodology of the work is based on critical discursive analysis, through which the specific discourse of the religious community of Jehovah's Witnesses will be studied.

Key words

critical discourse analysis, manipulative techniques, sects, Jehovah's Witnesses

Obsah

Úvod	9
1 Problematika vymezení významu pojmu sekta	10
2 Svědkové Jehovovi	13
3 Charakteristické znaky sekty	14
4 Klasifikace sekt	18
5 Systém uspořádání sekty	20
5.1 Organizace sekty	20
5.2 Osobnost vůdce	22
6 Členství v sektě	24
6.1 Příčiny vstupu do sekty	24
6.2 Člověk náchylný ke vstupu do sekty	26
6.3 Nábor nových stoupenců	27
6.4 Život uvnitř sekty	29
6.5 Odchod ze sekty	30
7 Vybrané prostředky manipulace	32
7.1 Manipulace probíhající při náboru členů	32
7.2 Manipulace probíhající v průběhu členství	37
7.2.1 Řízené chování	38
7.2.2 Řízené myšlení	39
7.2.3 Řízené emoce	40
7.3 Manipulace probíhající při odchodu	44
8 Diskurzivní analýza manipulace	46
8.1 Kritická diskurzivní analýza	46
8.2 Cíle, metody a nástroje analýzy	48
8.3 Popis zkoumaného vzorku	48
8.4 Vlastní analýza	49
8.5 Shrnutí výsledků analýzy	58
Závěr	60
Seznam použité literatury a dalších zdrojů	62

Úvod

Tématem této bakalářské práce je použití vybraných manipulativních prostředků uvnitř sekt. S manipulací se v současné době setkáváme velmi často, a to nejen v prostředí nových náboženských hnutí, ale také v každodenním životě, prostřednictvím působení médií, marketingu, politických stran či sociálních sítí. V dnešním světě je jedinec zahrnut obrovským množstvím informací a je vystaven velkému stresu. Pokud se navíc dostane do nějaké osobní tíživé situace v osobních vztazích, ve finanční či zdravotní oblasti, může podlehnout lákavé představě spravedlivého světa s jasně danými pravidly a autoritou a hledat společenství, které mu vedle toho také nabízí citové zázemí, pocit sounáležitosti, bezpečí a šanci na naplnění smyslu života. Za pomoci manipulativních technik, které sekta používá, se jedinec může stát její součástí, aniž by si uvědomil, že byla jeho svobodná vůle zmanipulována.

Práce se obecně zabývá problematikou sekt a zejména sleduje způsoby manipulace v jednotlivých fázích procesu členství v sektě, od oslovení, náboru, setrvávání až po odchod. Podrobněji se zaměřuji na celosvětovou náboženskou společnost, která v České republice působí pod názvem Náboženská společnost Svědkové Jehovovi. Je nutné zdůraznit, že označení sekta pro toto společenství je zde použito v jeho objektivním významu, nikoli s pejorativním nádechem, který je s termínem sekta často spojován.

Bakalářská práce je rozdělena na dvě hlavní části, a to část teoretickou, doplněnou o část praktickou. V teoretické části se věnuji problematice vymezení termínu sekta, a to jak z hlediska etymologického, tak z hlediska jednotlivých disciplín, které se tímto fenoménem zabývají. Následně stručně charakterizuji náboženské společenství Svědkové Jehovovi, ke kterému se na našem území hlásí okolo 15 tisíc stoupenců. Dále se zabývám charakteristickými znaky sekt, způsobem, jakým mohou být organizovány a jakou funkci v nich zastávají jednotliví členové. Věnuji se jednotlivým fázím členství, a to jak z pohledu člena, tak z hlediska manipulativních technik v nich používaných. Na závěr teoretické části popisuji metodologicko-koncepční přístupy kritické diskurzivní analýzy, které jsem si zvolila pro analýzu v praktické části.

Cílem této práce je aplikovat získané teoretické poznatky na konkrétní náboženské společenství. Ve vzorku autentických textových komplexů Svědků Jehovových, za pomoci vybraných přístupů kritické diskurzivní analýzy vyhledávám základní manipulativní strategie a rozebírám diskurz používaný v tomto společenství.

1 Problematika vymezení významu pojmu sekta

Málokterý společenský jev je v dnešní době charakterizován takovou škálou různorodých až protikladných vlastností jako náboženské sekty. Pojem sekta pochází z latinského slova *secta*, které lze etymologicky odvodit od slova *sequi*, ve významu „následovat“, nebo také od slova *secare* jako „sekat“ či „oddělovat.“¹ Pojem sekta se nejprve rozšířil v křesťanské teologii, a to již v prvních staletích našeho letopočtu. Termín sekta ve významu „oddělení se od něčeho“ byl zde používán pro označení odštěpeneckých skupin, které se kvůli nesprávnému učení a neuznávání autority oddělily od církve, a byly považovány za nepřátelské a nebezpečné.² Sekta je nicméně termínem, který připouští mnoho významů, ne jen toto zmíněné historické využití, a to především v závislosti na použitém kontextu, přičemž názory na jeho vymezení se velmi liší.³ Z pohledu laické veřejnosti nabývá tento pojem převážně negativní konotace. Podle religionisty Zdeňka Vojtíšky je například sekta pejorativním pojmem, kterým většinová společnost označuje menšinovou náboženskou skupinu, pokud její učení a postoje považuje za deviantní, popř. dokonce za nebezpečné.⁴ Dále uvádí, že složitost definování sekty tkví především v tom, že se nejedná o pojem popisující vlastnosti, ale vyjadřující vztah. Sekta proto není vyjádřením toho, jaká je daná náboženská skupina, ale jaký vztah k ní má sekularizovaná společnost, přičemž s ohledem na hodnoty západní kultury bývá tento vztah převážně negativní.⁵

Pojem sekta však není nejednoznačným pouze uvnitř dnešní společnosti, ale nějakou univerzální definici nenajdeme ani mezi odborníky. Jedním z hlavních důvodů může být fakt, že jednotlivé obory sledují znaky sekt z odlišných perspektiv svého vědeckého zaměření. Z důvodu oddělování se menších náboženských skupin od velkého náboženského společenství se tento pojem dostává na začátku 20. století do sociologie náboženství. Cílem toho oboru je především porozumění a interpretace religiózních fenoménů. Zkoumány jsou zde například autoritářské či manipulativní sekty, a to z hlediska jejich

¹ VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Nová náboženství a násilí*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2017, s. 13.

² VÁCLAVÍK, David. Meze a možnosti religionistického používání pojmů sekta, kult a církev. *Religio: Revue pro religionistiku*. 2005, roč. 1, č. 1, s. 29-57. ISSN 1210-3640.

³ MOYANO, Antonio Luis. *Sekty – skrytá hrozba současnosti*. Frýdek-Místek: Alpress, 2011, s. 24.

⁴ VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Encyklopedie náboženských směrů a hnutí v České republice: náboženství, církev, sekty, duchovní společenství*. Praha: Portál, 2004, s. 430.

⁵ VOJTÍŠEK, Zdeněk. Co se slovem „sekta“. *Dingir. Časopis o současné náboženské scéně* [online]. 2004, roč. 7, č. 4, s. 113-114 [cit. 18.2.2020]. ISSN 1212-1371. Dostupné z: <http://www.sekty.cz/www/stranky/studie/1.pdf>

vztahu a zaměření vůči většinové společnosti.⁶ Do oboru sociologie byl termín sekta uveden Maxem Weberem (1864-1920), který dle teorie tzv. sekty a církve⁷ popisuje sektu jako exkluzivní sociální skupinu s rovnostářskou strukturou a protestním postojem vůči duchovním hodnotám společnosti. Na rozdíl od církve získává sekta členy na základě osobního rozhodnutí jedince, který musí po vstupu přísně dodržovat předepsané normy a hluboce se identifikovat s danou skupinou a jejím posláním.⁸ Důsledkem nestabilního společenského postavení a radikálně zaujatých postojů se sekty staly také předmětem zájmu psychologie. Obor se zaměřuje především na pochopení sociální reality sekty a zabývá se například rolí vůdce, příčinami vstupu do skupiny nebo také otázkou vlivu působení sekty na duševní zdraví členů.⁹ Z hlediska psychologie bývá sekta definována jako religiózní skupina, jejíž vůdce je považován za bezpodmínečnou autoritu a znalce. Vůdcovy příkazy jsou pro členy zcela zavazující a jeho výroky jsou považovány za naprosto pravdivé.¹⁰

Obecně lze říci, že zmíněné vědní obory si k fenoménu sekt snaží zachovat hodnotově neutrální postoj. Problém však může nastat v momentě, kdy se dostaneme mimo odborné diskuze, kde je tento pojem silně negativně zatížen, což vede ke konfliktu a zmatení. Někdy „[...] se jim samovolně a nespravedlivě připisuje nebezpečný nebo dokonce zločinný charakter“.¹¹ Z tohoto důvodu je proto nutné, aby se k použití slova přistupovalo s maximální obezřetností.

⁶ VOJTÍŠEK, Zdeněk, Sekta. In: *Zdeněk Vojtíšek* [online]. 13. 2. 2014 [cit. 12.2.2020]. Dostupné z: http://www.zvojtisek.cz/dokumenty/clanky/heslo_sekta.pdf

⁷ Pozn. Max Weber vymezil pojmy sekt a církev jako tzv. ideální typy, sloužící jako taxony, jež umožňují vzájemné porovnání dvěma či více náboženským skupinám.

⁸ VÁCLAVÍK, David. *Meze a možnosti religionistického používání pojmů sekta, kult a církev*, s. 35.

⁹ VOJTÍŠEK, Zdeněk, Sekta. In: *Zdeněk Vojtíšek* [online]. 13. 2. 2014 [cit. 12.2.2020]. Dostupné z: http://www.zvojtisek.cz/dokumenty/clanky/heslo_sekta.pdf

¹⁰ VONDRÁČEK, Vladimír, HOLUB, František. *Fantastické a magické z hlediska psychiatrie*. Bratislava: Columbus, 1993, s. 324.

¹¹ PROFANT, Vít, ŠTAMPACH, Ivan Odilo. Co je a co není sekta: Je potřeba kultivovat pojmosloví. *Dingir. Časopis o současné náboženské scéně* [online]. 2000, roč. 3, č. 4, s. 5-6 [cit. 15.3.2020]. ISSN 1212-1371. Dostupné z: <http://www.dingir.cz/archiv/Dingir400.pdf>

Podle Vojtíška existují dvě možnosti řešení, jak ke slovu sekta přistoupit.¹² První skupina odborníků, zastoupených v českém prostředí Lužným či Štampachem se snaží nalézt co nejvhodnější definici sekty a zamezit tak negativnímu používání tohoto pojmu. Druhá skupina se přiklání k úplnému opuštění termínu a k jeho nahrazení termínem novým a neutrálním, který nebude zabarven pejorativní konotací. Nejpoužívanějším náhradním termínem je v dnešní době “nové náboženské hnutí” (NNH), které však například nezahrnuje sekty, jejichž organizace není založena čistě na náboženských principech.

Skupinu, kde převládají rysy autoritářství, uzavřenost a fanatismus, můžeme nazvat autoritářskou, či uzavřenou náboženskou organizací podle toho, na jakou vlastnost má být upozorněno. V případě, že chceme některou skupinu označit za nebezpečnou, můžeme ji označit termíny destruktivní, škodlivá či nebezpečná.

Existuje i třetí skupina odborníků zastoupených v tuzemském prostředí např. Remešem či Vágnerovou, kteří pojem sekta jako problémový nepocítují a z hlediska sociální psychologie jej definují jako totalitním způsobem organizovanou skupinu s pevnou ideologií.¹³

¹² VOJTÍŠEK, Zdeněk. Co se slovem „sekta“. *Dingir. Časopis o současné náboženské scéně* [online]. 2004, roč. 7, č. 4, s. 113-114 [cit. 18.2.2020]. ISSN 1212-1371. Dostupné z: <http://www.sekty.cz/www/stranky/studie/1.pdf>

¹³ VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 1999, s. 378.

2 Svědkové Jehovovi

Vznik společenství spadá do 2. poloviny 19. století v USA a je úzce spojen s celkovou proměnou charakteru religiozity ve světě. Za založením stojí Ch. T. Russell (1852–1916) a důležitou roli zde hrál také jeho následovník J. F. Rutherford (1869–1942), který dal skupině současné jméno a vybudoval jí silnou organizační strukturu. Centrum společenství se nachází ve Warwicku a veškeré rozhodování ohledně víry i každodenního života vychází z rukou tzv. Vedoucího sboru a různých publikací jako např. časopisu *Strážná věž*.¹⁴

Působení svědků Jehovových je společností vnímáno velmi rozporuplně, a to již od začátku jejího působení. Ačkoliv je tato organizace v mnoha zemích uznávanou nadnárodní církví, jinde bývá její registrace zamítána. Svědkové se považují za jediné skutečné křesťany a od ostatních církví se distancují. Z tohoto důvodu vůči nim křesťanské církve zaujímají rezervovaný postoj a stejně tak jako široká veřejnost je považují spíše za sektu.¹⁵

Co se týče jejich učení, od tradičního křesťanství se liší především výkladem Bible a dále také jistými zásadami a životními pravidly. Uctívají Boha Jehovu, podle starozákonního Božího jména JHVH a považují jej za autora bible a stvořitele všech věcí. Odmítají učení o Svaté Trojici, Ježíše Krista považují za Božího syna nikoli Boha a předpovídají Armageddon, tedy bitvu, kde bude současný světový systém nahrazen Božím Královstvím. Svědci Jehovovi neslaví nejen svoje narozeniny, ale ani tradiční křesťanské svátky jako Vánoce, Velikonoce a další. Mezi další charakteristické znaky patří odmítání transfuze krve či odmítání vykonávání vojenské služby. Nejsou angažováni ani v politickém životě a nechodí volit.¹⁶

¹⁴ VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Netradiční náboženství u nás*. 1. vyd. Praha: Dingir, 1998, s. 72-73.

¹⁵ Tamtéž, s. 72-73.

¹⁶ BLAŽEK, Roman, POKORNÝ, Vratislav, TELCOVÁ, Jana. *Nebezpečí sekt*. 1. vyd. Brno: Ústav psychologického poradenství a diagnostiky, 2002, s. 50-52.

3 Charakteristické znaky sekty

Jak bylo v práci již několikrát zmíněno, jednoznačně definovat sektu může být poměrně problematické a zavádějící, nicméně existuje několik charakteristických rysů, podle kterých lze sektu poznat. I v tomto případě je však důležité brát v potaz to, že ne každá náboženská skupina, vyznačující se těmito rysy musí být zcela nutně sektou, a naopak každá sekta nemusí vykazovat přítomnost všech uvedených znaků.

Prvním nejčastějším znakem sekt podle Zdenka Vojtíška, s jehož typologií pracuji v této kapitole, je autoritářský styl vedení, kdy v čele sekty stojí tzv. charismatický vůdce, který se často považuje za proroka či boha a je pevně přesvědčen o své výjimečnosti a nadpřirozenosti. Díky svým komunikačním schopnostem je schopen zasahovat až do nejtímnějších sfér života svých stoupenců. Pomocí jednoduchých pravd vytváří dojem, že umí odpovědět na veškeré existenciální otázky, čímž jim poskytuje iluzi bezpečí a jistoty. Díky tomu nevnímají členové oddanost a poslušnost jako omezení, ale naopak jako úlevu od odpovědnosti, která je tímto způsobem přenesena na vůdce.¹⁷ S autoritářstvím se úzce pojí také znak centralizace, který spočívá v tom, že náboženská skupina je direktivně řízena z jednoho centra, které jediné může vydávat veškerá závazná stanoviska a příkazy.¹⁸

Aby nebyly výroky autority zpochybňovány a struktura skupiny nebyla ohrožena, sekta má tendenci uzavírat se před vnějším světem. Okolní svět často považuje za nepřátelský a vytváří si proto svůj vlastní, izolovaný, a to jak formou fyzickou, tak informační. O fyzické izolaci hovoříme tehdy, pokud členové sekty společně žijí a pracují na místě, kde jsou odtrženi od vnější společnosti. V těchto případech členové opouští svá zaměstnání a kontakt s nejbližšími omezují na minimum. Z hlediska informační izolace neuznávají jinou pravdu než tu svojí a informace z vnějších zdrojů jako knih, televize, rozhlasu považují za zbytečné až nebezpečné. Dochází zde také ke kritice předchozího způsobu života členů, které má vést k tzv. očištění mysli a vytvoření pomyslné hranice

¹⁷ VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Nová náboženská hnutí a jak jim porozumět*. 1. vyd. Praha: Beta Books, 2007, s. 64-66.

¹⁸ VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Netradiční náboženství u nás*, s. 20.

za minulostí. Tímto způsobem jsou vůdci schopni vyvolat v členech nedůvěru k jejich blízkým a zcela je od nich odtrhnout.¹⁹

Členové sekty bývají autoritou ujišťováni, že se do skupiny dostali na základě určitého poslání, což v nich prohlubuje pocit exkluzivity a výjimečnosti. Dále bývají přesvědčováni, že jsou součástí důležitých kosmických událostí, kdy se údajně ocitají v poslední, či vrcholné etapě v dějinách světa. Obdiv, lichocení a love bombing²⁰ dodávají členům sekty dostatek sebevědomí a dochází k upevnění pouta ke skupině. Autorita se snaží vykreslit tzv. černobílý obraz světa, kdy je vše mimo sektu považováno za nebezpečné a destruktivní. V neposlední řadě podporuje u svých stoupců pocit nadřazenosti nad těmi, kteří učení sekty neuznávají a cílevědomě k nim budují nepřátelský vztah (k příbuzným, přátelům, vládě či lékařům).²¹

Aby mohl být pocit jedinečnosti u členů naplněn, je poukazováno na odlišnosti učení jiných náboženských společenství a je kladen značný důraz na jediný správný výklad světa, který daná sekta udává. Fundamentalismus jako jeden z dalších základních rysů sektářství můžeme definovat jako doslovné chápání literárních pramenů a dogmat, ze kterých dané společenství čerpá. Podstata spočívá v tom, že tyto literární prameny poskytují jednoduché návody a pravdy, pomocí kterých je autorita schopná svým stoupcům poskytovat odpovědi na otázky existenciálního či duchovního typu. Spisy tedy neslouží k hluboké interpretaci, nýbrž k výkladu základních pouček a hesel, kterými je třeba se uvnitř společenství řídit. Jakékoliv kritické posuzování pravdy uváděné autoritou se zde považuje za zcela nepřípustné.

Pro některé náboženské společenství je dále typické utajování informací před veřejností a také před méně pokročilými členy, kteří by zpočátku nemuseli být schopni údaje akceptovat. Z tohoto důvodu jim bývají některé informace nejprve utajovány a podávány postupně, v pečlivě připravených dávkách. Mohou se týkat například okolností založení náboženské skupiny, či osobnosti vůdce.²² Členům mohou být utajována data ohledně

¹⁹ ŠTAMPACH, Odilo Ivan. *Sekty a nová náboženská hnutí: naděje a rizika*. 2. vyd. Praha: Oliva, 1995, s. 4.

²⁰ Pozn. Love bombing je jedním z často používaných manipulačních prostředků používaným zejména při získávání členů do komunity, během kterého jsou nováčci zahrnováni láskou lichotkami a obdivem.

²¹ VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Netradiční náboženství u nás*, s. 23.

²² Tamtéž, s. 19-23.

osobnosti vůdce, nauky, ohledně organizační struktury společenství či postupů při náboru nových členů.²³

V neposlední řadě je uvnitř sekt kladen značný důraz na sankce. V případě, že se některý z členů neřídí pravidly společenství, neprojevuje patřičnou oddanost či proti určitým opatřením vzdoruje, bývá potrestán, vyloučen nebo je požádán o opuštění skupiny. Odchod ze společenství je často doprovázen zastrašováním, jelikož v případě opuštění dochází k ohrožení členova spasení, které je mu uvnitř skupiny přislíbeno.²⁴

Tabulka č. 1: Charakteristické znaky sekty

Znak sekty	Charakteristika znaku
Autoritářství	<ul style="list-style-type: none"> - v čele sekty stojí charismatický vůdce přesvědčen o své výjimečnosti - vůdce má skvělé komunikační schopnosti, díky kterým je schopen manipulovat se svými stoupenci - poskytuje stoupencům iluzi bezpečí a jistoty
Centralizace	<ul style="list-style-type: none"> - sekta je řízena z jednoho centra, které jediné vydává stanoviska a příkazy
Uzavřenost	<ul style="list-style-type: none"> - okolní svět je považován za zlý a nepřátelský - členové žijí společně v centru sekty - dochází k omezení kontaktu s rodinou a přáteli - informace z vnějších zdrojů jsou považovány za zbytečné - dochází ke kritice předchozího života členů
Výlučnost a exkluzivita	<ul style="list-style-type: none"> - vstup do sekty na základě poslání či vyvolení - přesvědčení, že jsou součástí významné kosmické události - posilování identity členů pomocí love bombingu - vykreslování černobílého obrazu světa - podporování nadřazenosti vůči lidem mimo sektu
Fundamentalismus	<ul style="list-style-type: none"> - doslovné chápání literárních pramenů a dogmat, ze kterých daná sekta čerpá - jednoduchý, přímočarý a nekritický výklad - kritické posuzování vůdcovy pravdy je nepřipustné
Utajování informací	<ul style="list-style-type: none"> - utajování informací před veřejností a méně pokročilými členy - utajování informací ohledně osobnosti vůdce, nauky, organizační struktury sekty či postupů při náboru členů
Důraz na sankce	<ul style="list-style-type: none"> - tresty či vyloučení za nedodržování pravidel daných sektou - odchod ze sekty je doprovázen zastrašováním

Zdroj: vlastní zpracování

²³ ŠTAMPACH, Odilo Ivan. *Sekty a nová náboženská hnutí...*, s. 3.

²⁴ BLAŽEK, Roman, POKORNÝ, Vratislav, TELCOVÁ, Jana. *Nebezpečí sekt*, s. 40.

Nyní se zaměříme na výskyt zmíněných rysů uvnitř náboženské společnosti Svědkové Jehovovi. Znak autoritářství byl v organizaci přítomný především v začátcích, a to v pojetí významných a charismatických mužů, kteří dokázali vytvořit silnou organizační strukturu skupiny. V dnešní době je vzhledem k obrovskému množství stoupenců autoritativní rozhodování v rukou tzv. Vedoucího sboru, který se řídí slovem Božím a je prostředníkem mezi členy a Bohem Jehovou. Vedoucí sbor má absolutní vliv na život stoupenců a vyžaduje po nich naprostou oddanost. Hlavním nástrojem vedení jsou různé publikace (např. čtrnáctideník *Strážná věž*) jejichž příkazy jsou pro svědky zcela závazné. Jakýkoliv nesouhlas či pochybnost je běžně trestán vyloučením, které je doprovázeno zastrašováním, znamenající pro jedince osobní katastrofu.²⁵

Úzké vztahy, které mezi sebou členové organizace mají, mohou vytvářet charakter uzavření organizace před okolním světem. Svědkové Jehovovi nejsou od okolního světa zcela izolováni, přesto bývají poměrně zdrženliví, co se týče vztahu s „nesvědky“. Dochází zde také k vykreslování obrazu vnějšího nepřítele a k odmítání podílet se na činnosti státu. Svědkové jsou dále přesvědčeni o tom, že jsou součástí určité kosmické události. Již několikrát mylně předpověděli konec světa a prorocký význam přikládají tzv. armagedonské bitvě. Díky přesvědčení svědků Jehovových o tom, že jsou jedinými pravými křesťany, můžeme také potvrdit znak exkluzivity a výlučnosti. Jejich víra je silně fundamentalisticky založená, což znamená, že jejich učení je jediné správné a nelze o něm pochybovat. Z důvodu ctění Bible dále odmítají slavit svátky s pohanskými kořeny jako Vánoce a Velikonoce.²⁶

²⁵ VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Netradiční náboženství u nás*, s. 72-73.

²⁶ BLAŽEK, Roman, POKORNÝ, Vratislav, TELCOVÁ, Jana. *Nebezpečí sekt*, s. 50-53.

4 Klasifikace sekt

Co se týče klasifikace sekt, v odborných publikacích se můžeme setkat s velkým množstvím rozdílných modelů, jelikož každý autor posuzuje tato společenství dle jiných kritérií a porovnává odlišné znaky. Sekty lze třídit podle náboženských a kulturních prvků, podle původu či podle jejich zaměření. Vzhledem k rozdílnosti klasifikací a tomu, že některá společenství nelze zcela přesně zařadit musíme počítat s tím, že se jedná spíše o jakási orientační schémata.

Jako jednu z nejzákladnějších klasifikací, jež odkazuje k náboženským počátkům skupin zmiňuje ve své publikaci přední francouzský psychiatr Jean-Marie Abgrall²⁷:

- a) sekty inspirované židovsko-křesťanskou tradicí, které se dovolávají Bible (Svědkové Jehovovi, Mormonismus, Křesťanská věda, Světová církev Boží)
- b) sekty s orientální inspirací, které se opírají více či méně o interpretaci buddhismu, hinduismu a islámu. Jejich nauka se soustřeďuje na vyhledávání mystické extáze, organizované se kolem vůdce, který je držitelem nejvyššího vědění
- c) sekty s gnostickou inspirací, které odvozují svůj původ od vyznání a praktik Orientu i západního světa. Žijí z esoterismu, alchymie či astrologie.

Další možnost kategorizace představuje ve své knize český religionista, teolog a filosof Ivan Štampach, podle kterého lze sekty dělit do jednotlivých tříd a kategorií na²⁸:

- a) křesťanské sekty
- b) sekty na pomezí křesťanství – zachovávají některé prvky křesťanství a také jejich členové se za křesťany pokládají
- c) sekty, které vychází ze západního esoterismu – čerpají z křesťanství, judaismu, muslimské mystiky a antických náboženství
- d) sekty inspirované orientem – hinduismem, buddhismem, taoismem
- e) psychokulty – napodobují meditace, obřady a přejímají nauky, nepovažují se za náboženství, nýbrž za firmu, která dokáže zlepšit lidskou výkonnost
- f) hnutí New Age

²⁷ ABGRALL, Jean-Marie. *Mechanismus sekt*. Praha: Univerzita Karlova, 2000, s. 23.

²⁸ ŠTAMPACH, Odilo Ivan. *Sekty a nová náboženská hnutí...*, s. 3.

Sociolog Pavel Mühlpachr rozděluje sekty podle míry nebezpečnosti na tvrdé a měkké.²⁹ Jedná se o velmi jednoduchou klasifikaci, která však nemusí být definitivní a může být relativně zavádějící.

V čele tvrdé sekty stojí autoritářský vůdce s absolutní mocí nad svými stoupenci. Manipulace ze strany autority může zasahovat až do nejintimnějších sfér života členů skupiny. Tvrdá sekta se dále vyznačuje uzavřenou komunitou, potlačující jakoukoliv individualizaci. Příslušníci sekty nemohou sdělovat podrobnosti ze života skupiny svému okolí a informace z vnějšího musí dovnitř procházet přísnou cenzurou. Měkká sekta, ačkoliv také podléhá určité kontrole, je mnohem otevřenější vůči vnějšímu světu a nepůsobí destruktivně na lidskou psychiku svých příslušníků. Setkáváme se zde s mnohem větší tolerancí samostatnosti a vlastního prožívání členů. V čele měkké sekty stojí vůdce, který slouží členům spíše jako jakýsi rádce či průvodce.

Podle první klasifikace Abgralla řadíme Svědky Jehovovy mezi společenství inspirovaná židovsko-křesťanskou tradicí a vycházející z Bible. Podle druhé klasifikace dle Štampacha je řadíme mezi organizace na pomezí křesťanství, jelikož se za křesťany pokládají, ale nevyznačují se všemi prvky tohoto směru. Třetí klasifikace sociologa Mühlpachra zařazuje Svědky Jehovovy mezi měkké sekty, jelikož jsou otevřenější svému okolí a je zde mírnější míra vlivu autority.

²⁹ MÜHLPACHR, Pavel. *Sociální patologie*. Brno: Masarykova univerzita, 2001, s. 511-515.

5 Systém uspořádání sekty

5.1 Organizace sekty

Při klasifikaci struktur organizace sekty vycházím primárně z publikace *Mechanismus sekt*, jejímž autorem je Jean-Marie Abgrall.³⁰ Autor rozděluje uspořádání sekt na pyramidové, pavučinové, sférické a uspořádání ve tvaru hvězdy. Kapitola se nadále zabývá osobností vůdce, který je nejdůležitějším článkem struktury. Na závěr kapitoly budu zjišťovat do jaké z vyjmenovaných kategorií spadá náboženská společnost Svědkové Jehovovi.

Organizace sekty je založena na hierarchickém uspořádání, přičemž významnou roli zde hrají přísně určené normy a pravidla, která musejí být jednotlivými členy striktně dodržovány. Veškeré fungování sekty se rozvíjí kolem hlavní autority, která do skupiny přijímá své stoupence, přičemž zdaleka ne všichni zde mají stejné výsady.

Abgrall uvádí, že sekta je rozdělena na dvě skupiny členů. První skupinu tvoří zmanipulované oběti, jejichž míra autonomie uvnitř skupiny je zcela minimální. Druhou skupinu tvoří manipulátoři, kteří se na rozdíl od obětí strukturují do pyramidy, která spočívá v tom, že čím výš stoupáme, tím méně členů se zde nachází. Mezi skupinami se může nacházet prostředník, který vůdci pomáhá, ale zároveň jím může být kdykoliv sesazen či vyměněn.

První strukturou, typickou pro donucovací sekty je struktura pyramidová. Člen sekty se dostává k informacím pouze prostřednictvím svého guru, k němuž může v hierarchii stoupat odměnou za určité zásluhy. Vzestup člena může být doprovázen získáním hodnosti, která mu při přestupku může být opět odebrána a jeho postavení v hierarchii opět klesne. Tento princip budí mezi stoupenci soutěživost, která je pro fungování sekty velmi důležitá.

Další možností, jak může být sekta organizována, je princip struktury pavučinové, uvnitř které se proplétá více pyramidových struktur. Ačkoliv může člen v jedné z pyramid

³⁰ ABGRALL, Jean-Marie. *Mechanismus sekt*, s. 63.

postupovat směrem vzhůru, v druhé může stagnovat. Jde o velmi promyšlenou strukturu, do jejíž centra se dostane pouze vybraná elita.³¹

Uvnitř struktury ve tvaru hvězdy se nachází vůdce v centru kola a stoupenci po jeho obvodu, přičemž informace zde mohou proudit rovnoměrně oběma směry a běžně zde dochází k přímému kontaktu s vůdcem. Právě z důvodu velké dostupnosti vůdce je tato struktura využívána spíše začínajícími sektami, kde není kladen důraz na absolutní kontrolu moci.

Poslední, sférická struktura je založena na tom, že uvnitř neexistuje přísně daná hierarchie a všichni zde zastávají podobnou úlohu. Významnou roli zde hrají vztahové a emoční stavy, což s sebou přináší značné riziko nestability. Z tohoto důvodu není sférická struktura příliš využívána sektami s donucovací tendencí, jelikož neumožňuje efektivní kontrolu skupiny.³²

Tabulka č. 2: Způsob uspořádání sekty

Typ struktury	Charakteristika struktury
Pyramidová struktura	<ul style="list-style-type: none"> - typická pro donucovací sekty - vzestupná tendence výsad a sestupná tendence donucování - informace pouze prostřednictvím vůdce - člen může podle zásluh v hierarchii stoupat i klesat - struktura podporující soutěživost mezi členy
Pavučinová struktura	<ul style="list-style-type: none"> - více pyramidových struktur, plnicích různé funkce - člen může v jedné stoupat a v druhé stagnovat - běžný stoupenec se točí v kruhu a je nemožné, aby se dostal do centra sekty
Struktura ve tvaru hvězdy	<ul style="list-style-type: none"> - vůdce v centru kola a stoupenci po jeho obvodu - informace zde mohou proudit rovnoměrně oběma směry - dochází k přímému kontaktu s vůdcem - struktura využívána především začínajícími sektami
Sférická struktura	<ul style="list-style-type: none"> - neexistuje přísně daná hierarchie - všichni zastávají podobnou úlohu - není příliš využívána donucovacími sektami

Zdroj: vlastní zpracování

³¹ ABGRALL, Jean-Marie. *Mechanismus sekt*, s. 63-65.

³² Tamtéž, s. 66.

Co se týče svědků Jehovových, jejich společenství je organizováno po vzoru pyramidy. Své uspořádání označují jako teokratické a jedinou uznávanou autoritou je zde Bůh. Společenství je řízeno od shora dolů, přičemž na jeho vrcholu se nachází Vedoucí sbor, který je aktuálně složen z osmi členů, stará se o vývoj doktrín a kontroluje jejich dodržování. Sbor má pod sebou šest výborů, dohlížející na různé stránky činnosti.³³ Na světě je 87 poboček, které spojují jednotlivé státy s Vedoucím sborem, přičemž jednu pobočku může spravovat více států.³⁴ V České republice existuje jedna pobočka, která se dále dělí na oblasti, které spravuje tzv. oblastní dozorce. Na nižším stupni stojí krajší dozorcí, kteří mají na starosti více sborů najednou. Sbory pak stojí na nejnižším stupni hierarchie a v jejich čele stojí tzv. starší. Počet členů ve sboru se pak pohybuje mezi 40 až 120 a liší se často podle oblasti.³⁵

5.2 Osobnost vůdce

Poté, co se člověk stane členem sekty, se od něj očekává bezvýhradná poslušnost a oddanost svému vůdci, který určuje pravidla, udává směr a kontroluje veškeré fungování sekty. Vůdce, často také označován jako mistr či guru je základním článkem sekty a svými stoupenci je považován za nejvyšší autoritu či božstvo. Úlohu vedení sekty může plnit jak jednotlivec, tak určitá skupina vyvolených.

V odborné literatuře můžeme nalézt množství rozdílných popisů týkajících se osobností vůdců sekt. Nejčastěji bývá vůdce popisován jako výjimečně charismatická osobnost, která díky přesvědčení o sobě samém a dobrým komunikačním schopnostem je schopna manipulovat se svými stoupenci, dokáže udržet nově vznikající společenství, dát mu jasný směr a vypořádat se s případnými odpůrci.³⁶

Vůdcovo charisma však často nebývá ani tak záležitostí jeho osobnosti, jako důsledkem vztahu mezi ním a stoupenci. Vůdce tedy nemusí být mimořádně inteligentní či výřečný, ale musí mít dostatek stoupenců, které ho o jeho mimořádnosti i kvalitách budou

³³ VELECHOVSKÝ, Petr. Osmý člen Vedoucího sboru svědků Jehovových jmenován. In: *Náboženský infoservis – Sledujeme dění v pestrém světě náboženství* [online]. 21. 3. 2018 [cit. 19.06.2020]. Dostupné z: <https://info.dingir.cz/2018/03/osmy-clen-vedouciho-sboru-svedku-jehovovych-jmenovan/>

³⁴ Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. Přehled za rok 2019. In: *Svědkové Jehovovi* [online]. 13. 12. 2019 [cit. 19.06.2020]. Dostupné z: <https://www.jw.org/cs/knihovna/knihy/sluzebni-rok-2019-zprava/prehled-za-rok-2019/>

³⁵ NEŠPOR, Zdeněk, VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Encyklopedie menších křesťanských církví v České republice*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015, s. 444-446.

³⁶ VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Nová náboženská hnutí a jak jim porozumět*, s. 63.

vytrvale ujišťovat. Je proto důležité si uvědomit, že členové sekty se svému vůdci podřizují často zcela dobrovolně, a vědomě se tak zavazují k poslušnosti, oddanosti a k nekritickému přejímání jeho postojů.³⁷

Aby bylo vůdcovo učení přesvědčivé a autentické, důležitou roli často hraje jeho uměle vytvořený životopis. Čím více se vůdce snaží přesvědčit stoupence o své výjimečné historii, tím více se do těchto lží sám zamotává a postupně splývá s novou smyšlenou identitou.³⁸ Co se týče způsobu projevu vůdce, významnou roli zde hraje fantazie. Vůdce svým stoupencům předkládá tzv. magické myšlení, které přisuzuje běžným jevům tajemný a symbolický význam, čímž jim může pomoci uniknout od tíživé reality.³⁹

Svědci Jehovovi za svého vůdce nepovažují žádného člověka, ale Ježíše Krista.⁴⁰ Přesto můžeme říci, že uvnitř společenství několik charismatických vůdců působilo, a to zejména v začátcích fungování, než přešlo autoritativní rozhodování do rukou Vedoucího sboru. Ten se skládá z více lidí a stará se spíše o administrativní chod společenství, než aby zastával roli charismatického vůdce. I přesto má vedoucí sbor na život stoupenců absolutní vliv a vyžaduje po nich naprostou oddanost. Bezmeznou oddanost můžeme vidět například na ochotě obětovat svůj život i život svých dětí, jak je tomu v případě zákazu transfuze krve.⁴¹

³⁷ VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Nová náboženská hnutí a jak jim porozumět*, s. 60-65.

³⁸ Tamtéž, s. 49-52.

³⁹ SVOBODA, Mojmir, ČEŠKOVÁ, Eva, KUČEROVÁ, Hana. *Psychopatologie a psychiatrie: pro psychology a speciální pedagogy*. Praha: Portál, 2006, s. 100.

⁴⁰ Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. Jsou Svědkové Jehovovi Sekta? In: *Svědkové Jehovovi* [online]. Copyright © 2020 Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania [cit. 19.06.2020]. Dostupné z: <https://www.jw.org/cs/svedkove-jehovovi/caste-otazky/jsou-svedkove-jehovovi-sekta/>

⁴¹ VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Netradiční náboženství u nás*, s. 72-73.

6 Členství v sektě

Člen sekty často žije v izolovaném společenství odděleném od vnějšího světa, který vnímá jako nebezpečný. Život v izolaci s sebou bezpochyby přináší značné množství různých omezení, které často vedou k úplnému popření jakékoliv individuality uvnitř skupiny. Stoupenec nesmí svým chováním vybočovat z celku a vstupem do sekty se zavazuje k plnému respektování a plnění veškerých norem a pravidel.⁴²

Jelikož členové tráví většinu času plněním povinností uvnitř sekty, nemohou se věnovat sebevzdělávání, čímž postupně dochází ke ztrátě potřeby osobního růstu. Pokud je vzdělávání členům umožněno, může probíhat pouze zdrojů, které nejsou v rozporu s osnovami učení dané komunity. Tímto způsobem mizí mezi stoupenci schopnost kritického uvažování a jejich myšlení se stává černobílým. Přísná kontrola může platit také v rámci zaměstnání jednotlivců, kteří jsou často povinni veškerý svůj výdělek odevzdávat do společného fondu skupiny.

Člena sekty můžeme obecně charakterizovat jako osobu, která má problém vzepřít se autoritě. Z tohoto důvodu není schopen ze sekty odejít ani v případě, že ho ničí. Dalším častým rysem bývá celoživotní problém v mezilidských vztazích, kdy se člověk cítí opuštěný a odvržený. Na druhou stranu se ze člena sekty v mnoha případech stává člověk s narcistickými rysy, který opovrhne svým okolím a je zcela přesvědčen o své vyvolenosti. Je však důležité upozornit na to, že se uvnitř sekty můžeme často setkat se stoupenci, kteří neodpovídají žádné z těchto charakteristik.⁴³

6.1 Příčiny vstupu do sekty

Americká autorka K. M. Porterfieldová ve své knize *O sektách* uvádí⁴⁴, že na jedince, kteří vstupují do sekty je často mylně pohlíženo jako na nešťastné a společensky znevýhodněné osoby. *“Ve skutečnosti však sekty potřebují zdravé, veselé a relativně vzdělané lidi, kteří mohou dát peníze, čas a svůj talent do služeb sekty.”* Členy sekty se často stávají jedinci s průměrnou či nadprůměrnou inteligencí, kteří netrpí žádnou duševní poruchou. Můžeme si tedy položit otázku, proč takoví lidé sektám podléhají? Motivy vstupu do sekty mohou být velmi různorodé.

⁴² BLAŽEK, Roman, POKORNÝ, Vratislav, TELCOVÁ, Jana. *Nebezpečí sekt*, s. 135.

⁴³ Tamtéž, s. 133-137.

⁴⁴ PORTERFIELDVÁ, Kay Marie. *O sektách*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 1997, s. 44.

Jedním z častých motivů bývá hledání životní filosofie a smyslu života v dnešním materiálním světě, který v určitém období může jedinec vnímat jako nespravedlivý a plný bolesti.⁴⁵ Některým lidem také nevyhovuje anonymní způsob života ve velkých městech, kde si mohou připadat opuštěni a vidina patřit do určité komunity je pro ně lákavá. V momentě, kdy nováček s těmito pocity do sekty vstoupí je mu věnována veškerá pozornost, aby nabyl pocitu, že k někomu a někam náleží.⁴⁶

Dalším motivem může být hledání autority a řádu. V dnešním světě plném svobodných voleb existuje mnoho lidí, kteří nejsou schopni jednat sami za sebe a nést tak tíhu vlastní odpovědnosti. Hledají proto určitou autoritu, která převezme složitá rozhodnutí na sebe, čímž jim poskytne iluzi bezpečí a jistoty. Dále mohou jedinci hledat řád platný za každých okolností, což jim sekta díky svému jednoznačnému učení může poskytnout.⁴⁷

Častou příčinou vedoucí jedince ke vstupu do sekty bývá ve většině případů dospívání a život v nefunkční rodině, kde bývá problém s alkoholismem, domácím násilím či pohlavním zneužíváním. Jedinci, který vyrůstal v dysfunkční rodině, nabídne skupina rodinné prostředí, lásku a pochopení, tedy jistoty, které do té doby nemusel zažít.⁴⁸ Pro adolescenty může být vstup do sekty lákavý také tím, že mohou vyjádřit jakýsi protest proti zaběhlým společenským normám. Nejsou přitahovány učením sekty, ale skutečností že se jedná o něco, co je společností nepřijatelné či zakázané. Členství v sektě bývá pro dospívající příležitost k úniku od problémů, povinností a stresu.⁴⁹

Tabulka č. 3: Příčiny vstupu do sekty

Motiv vstupu do sekty	Charakteristika
Hledání smyslu života	<ul style="list-style-type: none"> - jedinec může vnímat dnešní materiální svět jako nespravedlivý - pocit opuštění - potřeba patřit do určité komunity
Hledání autority a řádu	<ul style="list-style-type: none"> - jedinec neumí jednat sám za sebe a nést tíhu vlastní odpovědnosti - autorita na sebe převezme odpovědnost - představuje iluzi bezpečí a jistoty - sekta poskytuje jasný řád a pravidla

⁴⁵ VÁGNEROVÁ, Marie: *Psychopatologie pro pomáhající profese*, s. 380.

⁴⁶ BLAŽEK, Roman, POKORNÝ, Vratislav, TELCOVÁ, Jana. *Nebezpečí sekt*, s. 140.

⁴⁷ Tamtéž, s. 140.

⁴⁸ PORTERFIELDVÁ, Kay Marie. *O sektách*, s. 49-51.

⁴⁹ VÁGNEROVÁ, Marie: *Psychopatologie pro pomáhající profese*, s. 381.

Dysfunkční rodina	<ul style="list-style-type: none"> - vyrůstání nefunkční rodině či v problematickém prostředí (alkoholismus, domácí násilí, pohlavní zneužívání) - sekta nabídne rodinné prostředí, lásku a pochopení
Protest	<ul style="list-style-type: none"> - motiv využívaný zejména adolescenty - mohou vyjádřit protest proti zaběhlým společenským normám - vstup do sekty vnímají jako příležitost k úniku od problémů a povinností

Zdroj: vlastní zpracování

6.2 Člověk náchylný ke vstupu do sekty

Mezi jednu z nejnáchylnějších skupin lidí ke vstupu do sekt patří jedinci v období dospívání a adolescence. Jedná se o období emocionálních bouří a krizí, ve kterém mnoho mladistvých prožívá silnou nejistotu v tom, kým jsou a co od života chtějí. Podle výzkumů se zhruba polovina členů sekty nachází ve věku mezi 18 až 25 lety. Stěžejní důvody, proč se mladý člověk rozhodne stát členem sekty, vyplývají z rodinných či sociálních konfliktů. V období adolescence se jedinec snaží vymanit z nadměrné rodičovské ochrany a dochází k tzv. generačnímu konfliktu, kdy se s dospívajícím jedincem stále zachází jako s dítětem a on se necítí dostatečně respektován. Po vstupu do sekty, kde ním jednájí jako s dospělým, se tak najednou cítí uznávaně a svobodně.⁵⁰ Jedinec se během dospívání občas ocitá v obtížné situaci, během které potřebuje značné množství podpory. Kriticky může adolescent prožívat jakýkoliv neúspěch, rozchod s partnerem/partnerkou, rozvod rodičů nebo onemocnění a úmrtí někoho blízkého. Verbíří se proto často obracejí na jedince v adolescentním věku, jelikož jsou schopni jim v těžkém období poskytnout potřebný soucit, útěchu a podporu. V některých případech se děti a mladí lidé do sekty dostanou proti vlastní vůli, pokud jsou členy jejich rodiče.⁵¹

Nejen lidé v mladém věku, ale také dospělí si v životě prochází mnoha přechody a těžkými zkouškami. Jedním z psychických stádií, kterým si prochází lidé ve věku mezi 40 až 60 lety je tzv. krize středního věku. Navíc se v tomto věku rodičům začínají osamostatňovat děti a oni si tak musí zvykat na to být opět “svobodní” a sami, pouze se svým partnerem. Verbíří se proto často obrací právě na ženy ve středním věku a velkou výhodu vidí v tom, že tyto ženy mají již našetřené peníze, které mohou vydat sektě.

⁵⁰ BLAŽEK, Roman, POKORNÝ, Vratislav, TELCOVÁ, Jana. *Nebezpečí sekt*, s. 138-139.

⁵¹ PORTERFIELDVÁ, Kay Marie. *O sektách*, s. 46-47.

Z hlediska financí jsou pro sekty velmi žádaní také starší občané, kteří často mívají našetřené peníze. Tito lidé se často potýkají nemocemi či se smrtí blízkých, s čímž se pak velmi těžce smířují. Některé sekty proto skrývají své náborové kurzy v centrech pro starší občany. Chtějí, aby se k nim tito lidé připojili, a nakonec jim odkázali všechno své jmění.⁵²

Co se týče věkového průměru u Svědků Jehovových, podle posledního sčítání lidu z roku 2011 tvořily největší část skupiny ženy ve věku 40-49 let. Příčiny vstupu bývají velmi různorodé a je proto poměrně složité vyvodit, které z nich jsou ty nejčastější.⁵³

6.3 Nábor nových stoupců

Náborem nových stoupců do skupiny se zabývá perfektně vyškolený člen sekty, nazývaný také jako verbíř. Jelikož se jedná o velmi důležitou činnost, při úspěchu získání nováčků bývá verbíř sektou řádně odměněn. Pokud však opakovaně neuspěje, dochází k jeho zesměšňování či trestání.⁵⁴

Jelikož se sekty při náboru zaměřují především na inteligentní a vzdělané lidi, náboroví pracovníci musí přesně vědět jakým způsobem s nimi komunikovat. Z toho důvodu bývají obvykle vyškoleni v oblasti verbální i neverbální komunikace. Z hlediska neverbální komunikace využívají například přímý oční kontakt, kterým vyjadřují otevřenost a upřímnost. Prostřednictvím aktivního naslouchání se verbíři snaží z předem vytipované oběti dostat co nejvíce informací, často týkajících se citlivých témat.⁵⁵

Pro nábor nových stoupců si verbíři často vybírají místa, která nejsou vzdálená od jejich centra. Setkat se s nimi můžeme ve školách, na večírcích, v restauracích, na různých sebezdokonalovacích kurzech a seminářích či v nemocnicích. Někdy nás navštíví doma a v některých případech mohou být dokonce zaměstnání jako hlídači dětí či uklí-

⁵² PORTERFIELDVÁ, Kay Marie. *O sektách*, s. 48-49.

⁵³ BERÁNEK, Daniel. Věková struktura Náboženské společnosti Svědkové Jehovovi v České republice podle údajů získaných při sčítání lidu, domů a bytů 2011 [graf] Český statistický úřad. In: *Wikipedie* [online]. [Cit. 24.6.2020]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:S%C4%8D%C3%ADt%C3%A1n%C3%AD_obyvatelstva_2011,_N%C3%A1bo%C5%BEensk%C3%A1_spole%C4%8Dnost_Sv%C4%9Bdkov%C3%A9_Jehovov%C4%9Bkov%C3%A1_struktura.svg

⁵⁴ PORTERFIELDVÁ, Kay Marie. *O sektách*, s. 62.

⁵⁵ HASSAN, Steven. *Jak čelit psychické manipulaci zhoubných kultů*. Brno: Nakladatelství Tomáše Jancečka, 1994, s. 143.

zeči ve vytipované domácnosti, kde mohou navázat kontakt s potenciálními členy sekty.⁵⁶

Při řeči verbíře dochází k tzv. donucovacímu přesvědčování, které se opírá o mystifikaci, kde není cílem komunikace, nýbrž obrácení daného posluchače. Můžeme říci, že se jedná o falšovaný proslov, při kterém dochází ke zkreslování informací, zamlčování důležitých faktů a otevřenému lhaní. Je důležité, aby sdělované informace nebyly v průběhu verbování měněny a aby co nejvíce odpovídaly aktuálním potřebám potenciálního člena sekty. Množstvím podávaných informací se náborový člen sekty snaží co nejvíce utlumit kritické myšlení přesvědčovaného a zbavit ho tak jakéhokoliv svobodného úsudku.⁵⁷

Dalším často využívaným faktorem při náboru členů je tzv. princip reciprocity, kdy sekta vzbudí v člověku pocit, že je jí nějakým způsobem zavázán. Po prvním setkání, kde si verbíř získá důvěru potenciálního člena, přichází další pozvání. Dotyčný může být pozván na večírek, diskusní seminář či dokonce celý víkend v příjemném a rodinném prostředí, kde navíc nemusí nic platit. Sekta pak využije toho, že se člověk cítí zavázaný, a navíc stráví čas odstřižený od své rodiny a přátel, díky čemuž bývá lépe ovladatelný.

Při prvních setkáních bývá verbovaný jedinec středem pozornosti a členové sekty se mu snaží poskytnout co nejlepší citové zázemí. Proces se v této etapě opírá především o emocionalitu a dochází k již zmíněnému bombardování láskou. Sekta zde využívá techniky dotýkání, objímání, lichocení a také naslouchání všemu, co člověk říká. Daný jedinec, který si navíc často prochází komplikovaných životním obdobím, zde nabírá dojem, že se dostal do prostředí plného porozumění, důvěry a lásky.⁵⁸

Svědky Jehovovy můžeme často potkat na ulici nebo u dveří našich domů při jejich misijní činnosti, kdy nám nabízejí své časopisy s náboženskou tematikou, mluví s námi o Bibli a pokoušejí se nás oslovit svým učením. Aby byli náborní pracovníci na tuto službu dostatečně připraveni, jsou pro ně zřizovány tzv. Teokratické školy kazatelské služby, kde se učí, jak vystupovat, aby byli schopni jednoduchým a přitažlivým způso-

⁵⁶ PORTERFIELDVÁ, Kay Marie. *O sektách*, s. 62.

⁵⁷ BLAŽEK, Roman, POKORNÝ, Vratislav, TELCOVÁ, Jana. *Nebezpečí sekt*, s. 122-123

⁵⁸ PORTERFIELDVÁ, Kay Marie. *O sektách*, s. 62-69.

bem předkládat poselství organizace.⁵⁹ Často využívají situací, kdy si jedinci prochází komplikovaným životním obdobím a postupně se snaží rekrutovat je do své organizace. Dochází také k zatajování některých informací, aby nebyl potencionální člen odrazen, přičemž tento proces obhajují tím, že si jedinec na vše přijde postupně sám. Můžeme také říci, že využívají princip reciprocity, jelikož veškerá shromáždění pořádají zdarma a zahltní člověka takovým množstvím obdivu a lásky, že se cítí zavázán přijít znovu. Práci náboru považují za poslání, jelikož chtějí zachránit co nejvíce lidí před zkázou, která má přijít, viz *“Nám dal Jehova za úkol varovat lidi, že bude brzy zničen Satanův svět, Máme jim pomáhat, aby Jehovu poznali a mohli žít v ráji.”* (Izajáš 61:2; Matouš 24:14)⁶⁰

6.4 Život uvnitř sekty

Životu uvnitř sekty se jedinec přizpůsobuje postupně, někdy několik měsíců, jindy pouze několik dnů či týdnů. V momentě, kdy se člověk rozhodne zřeknout se své životní minulosti, dochází k tzv. konverzi, čímž zpečetí svůj závazek vůči vůdci sekty.⁶¹

Svou oddanost může nováček nejlépe prokázat tím, že se bude podílet na zvětšování skupiny cestou náboru nových členů. Takovou úlohu jedinec přijme, aniž by si uvědomil, že se jedná o jednu z metod, kterou sekta využívá, aby jej odstříhla od svých nejbližších, kteří by ho mohli od života v sektě odrazovat. Princip spočívá v tom, že po dobu, co je jedinec zpracovává, s nimi může zůstat v kontaktu. Jakmile však vstup do sekty odmítnou, nebo se vůči ní postaví příliš kriticky, nováček je donucen s nimi přerušit kontakt.⁶²

Nový člen bývá zahlcen množstvím činností, a to z důvodu, aby bylo potlačeno jeho kritické myšlení. Zpočátku bývá jedinec za svou práci obdivován, díky čemuž je plně motivován a plní tak činnosti s nadšením. Postupem času však uznání ubývá a na jedince je tak vyvíjen stále větší nátlak k tomu, aby si pochvalu opět zasloužil.

⁵⁹ FERFECKI, Stanislav. *Strážná věž – Peníze a náboženský podvod. Svědectví bývalého svědka Jehova*, Praha: Práh, 1997, s. 79.

⁶⁰ Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. Jak zůstat v boží lásce? In: *Svědkové Jehovovi* [online]. Copyright © 2020 Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania [cit. 19.06.2020]. Dostupné z: <https://www.jw.org/cs/knihovna/knihy/v-bozi-lasce/>

⁶¹ BLAŽEK, Roman, POKORNÝ, Vratislav, TELCOVÁ, Jana. *Nebezpečí sekt*, s. 125-126.

⁶² HASSAN, Steven. *Jak čelit psychické manipulaci...*, s. 144.

Nováček je nucen vzdát se mnoha věcí, na které byl v minulosti zvyklý. Může se jednat o zákaz kouření, alkoholu, sexu, sledování televize atd. Po vstupu do sekty mohou být jedinci dále požádáni o to, aby věnovali svůj majetek a úspory vůdci, který je bude spravovat. Čím více jedinec sektě věnuje, tím se zvyšuje jeho závislost na životě uvnitř skupiny.⁶³ V knize *Nebezpečí sekt* je uvedeno, že “změna stavby jazyka, případně slovní zásoby představuje současně i změnu myšlení člověka.” Některá společenství proto používají vlastní slovní zásobu, která vylučuje jakoukoliv volnou komunikaci a zároveň posiluje uzavřený charakter skupiny.⁶⁴

Jedním ze členů Svědků Jehovových se může stát jedinec v momentě, kdy se ztotožní s naukou sekty. Svůj závazek zpečetí prostřednictvím křtu ve vodě. Pokřtěn může být člověk pouze v případě, že prokáže své obsáhlé znalosti ohledně nauky organizace a všeho, co je napsáno v Bibli.⁶⁵ Postupně pak bývá zaučen k tomu, aby mohl rekrutovat do skupiny další členy. Svědkové Jehovovi nejsou zcela izolováni od vnějšího světa a chodí do školy a do práce jako běžní lidé. Svůj volný čas mohou trávit v podstatě, jak chtějí, pokud to není v rozporu s naukou společenství. Mimo jiné se věnují studování a čtení biblických textů, chodí na shromáždění a věnují se rekrutaci nových členů. Organizace například zakazuje užívání alkoholu, kouření či užívání jakýchkoliv drog. Dále je striktně zakázán sex před svatbou a je kladen důraz na to, aby byl partner stejného vyznání. Co se týče financování společenství, členové nejsou povinni odvádět žádnou předem určenou částku, jak tomu bývá v jiných organizacích. Svědkové Jehovovi jsou financováni na základě dobrovolných darů a veškeré shromáždění pořádají vždy zdarma.⁶⁶

6.5 Odchod ze sekty

Hassan uvádí, že lidé opouští skupinu trojím způsobem, buďto odejdou, jsou vyhozeni, nebo jim pomůže výstupový poradce.⁶⁷ Výzkumy uvádí, že členové obvykle odchází

⁶³ PORTERFIELDVÁ, Kay Marie. *O sektách*, s. 89-90.

⁶⁴ BLAŽEK, Roman, POKORNÝ, Vratislav, TELCOVÁ, Jana. *Nebezpečí sekt*, s. 127.

⁶⁵ Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. Křest a váš vztah k Bohu. In: *Svědkové Jehovovi* [online]. Copyright © 2020 Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. [cit. 12.05.2020]. Dostupné z: <https://www.jw.org/cs/knihovna/knihy/co-bible-rika/krest-a-vas-vztah-k-bohu/>

⁶⁶ Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. Jak je činnost svědků Jehovových financována? In: *Svědkové Jehovovi* [online]. Copyright © 2020 Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. [cit. 12.05.2020]. Dostupné z: <https://www.jw.org/cs/svedkove-jehovovi/caste-otazky/dary-celosvetovacinnost-finance-penize/>

⁶⁷ HASSAN, Steven. *Jak čelit psychické manipulaci...*, s. 223.

přibližně po roce působení ve společenství, kdy ustupují počáteční projevy lásky, a jedinec je zklamán nad životem sekty. Důvodů k vlastnímu odchodu může být mnoho. Můžeme mezi ně zařadit strach, nenaplnění vnitřní radosti, zjištění, že sekta nenaplnuje to, co na začátku slibovala, stesk po rodině a bývalých přátelích, rozhodnutí založit rodinu s někým mimo skupinu a další.⁶⁸

Odchod ze sekty je závažným rozhodnutím, jelikož člověk musí přehodnotit celý svůj hodnotový systém a zbavit se identity, kterou ve skupině získal. Velké množství lidí tento tlak neunes, a proto ve skupině raději setrvá. K vyhození může dojít v případě, že člen sekty podřívá autoritu. Návrat do běžného života bývá často velmi obtížný. Mnoho bývalých členů ztratilo své přátele a zpretrhalo rodinné vazby. Pokud žil člen sekty v izolaci, musí si zvykat také na novou kulturu a veškeré změny ve vnějším světě. Řada bývalých členů se proto potýká s psychickými problémy. Mohou trpět úzkostmi, cítit se osamocení, bezvýznamní, litují ztraceného času nebo se jim naopak stýská po lidech ze sekty.⁶⁹

Od svědků Jehovových může člověk odejít dvěma způsoby. Buďto o to formálně požádá, a to písemně či ústně, nebo to dá najevo svým chováním a je proto ze skupiny vyloučen. Trest vyloučení přichází v případě, že se člen bouří proti jednotlivým praktikám a nařízením organizace a zpochybňuje pravdivost jejího učení. Svědkové na svých oficiálních stránkách uvádí, že každý se v otázce náboženství musí rozhodnout sám a nikoho proto v setrvání ve svém společenství nedrží.⁷⁰ Na druhou stranu se svědkové Jehovovi vyznačují velmi vyhraněným postojem k bývalým členům svého společenství, které v negativním smyslu slova nazývají odpadlíky. Bývalého člena se po odchodu absolutně straní, přeruší s ním veškerý kontakt, a to i v případě že se jedná o blízkého přítele či rodinného příslušníka.⁷¹

⁶⁸ PORTERFIELDVÁ, Kay Marie. *O sektách*, s. 126-127.

⁶⁹ HASSAN, Steven. *Jak čelit psychické manipulaci...*, s. 225.

⁷⁰ Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. Může člověk odejít od svědků Jehovových In: *Svědkové Jehovovi* [online]. Copyright © 2020 Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. [cit. 05.06.2020]. Dostupné z: <https://www.jw.org/cs/svedkove-jehovovi/caste-otazky/odejit-od-svedku/>

⁷¹ FERFECKI, Stanislav. *Peníze a náboženský podvod*. s. 95-100.

7 Vybrané prostředky manipulace

Tato kapitola se věnuje popisu vybraných manipulativních technik z hlediska jednotlivých časových etap členství v sektě. První podkapitola se zabývá prostředky manipulace, které probíhají při náboru členů do skupiny. Druhá podkapitola se věnuje technikám využívaných v průběhu členství a třetí se zabývá prostředky, kterými sekta působí na člena při jeho odchodu ze skupiny. V každé podkapitole se opět podrobněji zaměřím na organizaci Svědkové Jehovovi. Je důležité upozornit na to, že ne všechny zmiňované prostředky manipulace jsou používány ve všech sektářských společenstvích. Liší se také jejich intenzita a způsob provádění.

7.1 Manipulace probíhající při náboru členů

Kdyby měl člověk dostatek času na promyšlení veškerých důsledků, které s sebou vstup do sekty přinese, málokdo by se ke skupině dobrovolně připojil. Nebezpečné sekty si dobře uvědomují, že nejlépe se manipuluje s lidskými city a používají proto takové techniky, které člověku nedovolí racionálně přemýšlet a přivedou ho ke vstupu do sekty, aniž by si byl v danou chvíli vědom. Při náboru členů jsou používány nejrůznější techniky manipulace a řadíme mezi ně např.:

Oslabení pozornosti

Při hromadných setkáních jsou aktivity plánovány takovým způsobem, aby lidé zůstali vzhůru dlouho do noci. Jedinec se tak snaží bojovat s únavou, přestává být ostražitý a věnuje se spíše tomu, co se děje uvnitř něj než tomu, co se děje v jeho okolí. Verbíři dále vymýšlí takové aktivity, při kterých musí lidé sedět dlouhé hodiny na jednom místě, bez možnosti pohybu a jakékoliv přestávky. Člověk se cítí fyzicky velmi nepohodlně a s tím upadá i jeho pozornost.⁷²

Naplánovaný chaos

Nebezpečné sekty pořádají setkání v takových podmínkách, kdy je velmi těžké se soustředit a orientovat. V takovém případě člověk vyhledává někoho, kdo mu v neznámém prostředí poradí a pomůže. Potenciálním členům jsou proto opatřováni průvodci, tzv. “sestry” či “bratři”, kteří je v prvních několik dnech provází a člověk se na nich stává

⁷² PORTERFIELDVÁ, Kay Marie. *O sektách*, s. 70.

závislým. Program může působit na nového jedince velmi chaoticky. Jednotlivé aktivity jsou pořádány takovým způsobem, že se přechází z jedné do druhé a člověk dopředu netuší, co se bude dít. Pro zhoršení časové orientace se v místnostech nemusí nacházet žádné hodiny. Lidem je v průběhu přednášek podáváno takové množství komplikovaných informací, že není možné všem porozumět. Pokud se jedinec přihlásí, že něčemu nerozumí, je mu řečeno, že vše se vyjasní v průběhu dalších sezení. Cílem je potenciálního člena jednoduše zahltit obrovským množstvím nových poznatků, které ve spojení s únavou a řadou rušivých elementů způsobí to, co psychologové nazývají senzorické přetížení kdy mozek zkrátka vypne.⁷³

Bez myšlenky

Cílem verbířů však není to, aby jedinec mozek zcela vypnul, ale snaží se o to, aby pracoval jimi určenou cestou. Chtějí člověka přivést do tzv. změněného stavu vědomí, kdy nebude příliš schopný přemýšlet a hodnotit to, co se kolem něj děje a přijme věci, které by za normálních okolností nikdy nepřijal. K těmto technikám se řadí například meditace, společný zpěv či dechová cvičení. Ze stejného důvodu řečníci mluví dlouho, bez přestávky a monotónním hlasem. Pomocí těchto technik je jedinec zhypnotizován a je tak schopen přijmout jakékoliv rozhodnutí, navíc za velmi silného citového prožitku.⁷⁴

Psychické stimulace

Sekty si velmi dobře uvědomují, že lidé, kteří jsou zklamaní z toho, co se ve světě děje, hledají možnost, jak přispět k jeho zlepšení a najít společenství lidí, kteří mají stejné pocity a záměry. Výroky vůdců jsou proto zaměřeny takovým způsobem, aby byla ovlivněna citová stránka posluchače. Vůdce se snaží vykreslit černobílý obraz světa, tím že porovnává hrůzostrašnou realitu s ideálním světem uvnitř společenství. K této manipulaci jsou často používané vybrané citáty z Bible. Verbíři se dále snaží zmanipulovat potenciální členy do stavu regrese, kdy je nechávají chovat se a myslet jako děti. Pořádají proto řadu aktivit v podobě společenských her, zpěvu a sportování, které jedince vrací zpátky do dětství. Dospělí se tak poměrně jednoduše přesunou do věku, kdy ještě neměli žádné kritické schopnosti a byli závislí na vyšší autoritě.⁷⁵

⁷³ PORTERFIELDVÁ, Kay Marie. *O sektách*, s. 70.

⁷⁴ Tamtéž, s. 72-73.

⁷⁵ Tamtéž, s. 73-74.

Tlak skupiny

Je zcela přirozené, že v momentě, kdy jedinec vstoupí do společnosti neznámých lidí, chce mezi ně zapadnout a přizpůsobit se co nejlépe jejímu chodu. Aby se jedinec se členy snadno identifikoval, připraví mu skupina přátelské a chápající zázemí, kde se cítí jako vítaný a přijímaný s veškerými jeho názory. Někteří z členů jsou na nováčka nastrčení takovým způsobem, aby si k nim vytvořil za krátkou dobu silné citové pouto.

Postupným a soustavným působením skupiny jsou vlastní myšlenky jedince nahrazovány tak, aby se ztotožnil s učením daného společenství. V průběhu počátečního období je nový jedinec zahrnován množstvím nových výrazů, které nikdy dřív neslyšel. Skupina používá vlastní slovní zásobu neboli žargon, aby vzbudila dojem, že ovládá jakési výjimečné vědění. Jedinec obvykle reaguje tím, že chce ono tajemství poznat a získat tak pocit výjimečnosti.

Sekta se potenciálního člena může snažit zmanipulovat také tím, že mezi posluchače umístí takzvané podpůrce. Jedná se o členy, kteří mají předstírat, že jsou ve skupině noví a hovoří o tom, jak jim členství v dané organizaci obrátilo život k lepšímu. Mohou být také využíváni takovým způsobem, aby se jako první přihlásili, že se chtějí ke společenství přidat. Jedinec je tak získá odhodlání, které by sám získat nemusel.⁷⁶

Podporování krizového stavu

Náboroví pracovníci se u nově příchozího nezaměřují pouze na vyvolání pozitivních emocí. Ve chvíli, kdy se člověk nachází v emocionálně vypjaté situaci, může totiž dojít k obratu technik. Jedinci bývá vyhrožováno tím, že pokud nevstoupí do daného společenství, mohou se mu přihodit hrozné věci, týkající se například blížícího se konce světa, nebo smrtelné choroby, kterou vnitřně trpí a doposud o ní nevěděl.

Dále se verbíři snaží vyvolat u jedince pocit viny za to, jaký život žil před vstupem do společenství. Bývá pak nucen k tomu, aby se přede všemi vyzpovídal z hříchů, kterých se v minulosti dopustil, což pro něj může být velmi silný a traumatický zážitek. Verbíři se snaží o to, aby nově příchozí rozvázal vztahy se svou rodinou, přáteli a přijal tak novou identitu, která s minulostí již nebude mít nic společného.⁷⁷

⁷⁶ PORTERFIELDVÁ, Kay Marie. *O sektách*, s. 74-75.

⁷⁷ Tamtéž, s. 75-78.

Odevzdání se

Po určitém čase nastane chvíle, kdy bude člověk ochoten se k dané skupině přidat. Verbíří nejprve nenutí k úplnému připojení a odevzdání se, jelikož jsou si vědomi, že by se mohl jedinec tak velkého závazku zaleknout. Směřují k tomu proto velmi pomalu a nenápadně. Na to, zda je nově příchozí ochoten vstoupit do sekty, se ho neptají na rovinu, ale pomocí nepřímých otázek, které na první pohled mohou působit zcela nevinně. *“Chcete být šťastný? Milujete Boha? A chcete o něm vědět víc? Tak tu s námi zůstaňte ještě pár dní.”* V momentě, kdy na tyto otázky jedinec ve společnosti mnoha lidí odpoví *“ano”*, v podstatě se ke vstupu zaváže, aniž by si to sám v danou chvíli uvědomoval.⁷⁸

Tabulka č. 4: Manipulativní techniky používané při náboru členů

Manipulativní technika	Charakteristika techniky
Oslabení pozornosti – únava, nepozornost	<ul style="list-style-type: none">- setkání dlouho do noci- aktivity bez pohybu a přestávek
Naplánovaný chaos – dezorientace	<ul style="list-style-type: none">- jedinci může být opatřen průvodce, který mu pomůže se orientovat- chaotický program- v místnosti nejsou hodiny- zahlcení množstvím komplikovaných informací
Bez myšlenky	<ul style="list-style-type: none">- sekty se snaží o to, aby mozek jedince pracoval jimi určenou cestou- nechťjí, aby o podávaných informacích příliš přemýšlel a hodnotil je- techniky meditace, společný zpěv, dechové cvičení či různé světelné a zvukové efekty
Psychické stimulace	<ul style="list-style-type: none">- snaha ovlivnit citovou stránku posluchače- vůdce vykresluje černobílý obraz světa- zlý a nespravedlivý svět versus ideální svět uvnitř skupiny- jsou používány citáty z Bible- snaha zmanipulovat jedince do stavu regrese- aktivity ve formě dětských her, zpěvu a sportu
Tlak skupiny	<ul style="list-style-type: none">- nastrčení členové, ke kterým si nový jedinec vytvoří silné citové pouto- užívání vlastní slovní zásoby, za účelem vytvoření dojmu tajného vědění- nastrčení podpůrci, kteří mají v potenciálním členovi vzbudit odhodlání ke vstupu do skupiny

⁷⁸ PORTERFIELDVÁ, Kay Marie. *O sektách*, s. 78-79.

Podporování krizového stavu	<ul style="list-style-type: none"> - obrat zaměřený na způsobení negativních emocí - vyhrožování koncem světa či smrtelnou chorobou pokud se jedinec nerozhodne přidat ke skupině - vyvolání pocitu viny za celý předchozí život - jedinec se má přede všemi vyzpovídat z hříchů, kterých se kdy dopustil - snaha o to, aby rozvázal veškeré vztahy s rodinou a přáteli a identifikoval se s danou skupinou
Odevzdání se	<ul style="list-style-type: none"> - verbířní nenutí jedince k úplnému připojení a odevzdání se - směřují k tomu pomalu a nenápadně pomocí nepřímých otázek

Zdroj: vlastní zpracování

Z kapitoly *Nábor nových stoupců* již víme, že stádium náboru je pro svědky Jehovovi velmi důležité a že bývají profesionálně vycvičeni k tomu, aby byli schopni přesvědčit potenciální členy svým učením ke vstupu do společenství. Je také známo, že si často vybírají jedince, nacházející se v těžké životní situaci a často zatajují informace ohledně svého společenství, které by mohly ze začátku člověka odradit. Svědkové Jehovovi při náboru stoupců používají tzv. přesvědčovací strategii a jejich kázání „dům od domu“ pojmají jako záchrannou akci, jelikož chtějí pomoci co nejvíce lidem k věčnému životu v budoucím, dokonalém světě.

Při prvních setkáních je kladen důraz na empatii a snahu o souhlas ze strany jedince, i kdyby jen částečný. Témata konverzace jsou předem vybírána takovým způsobem, aby nově osloveného jedince nepobouřila a také aby se na nich dalo lehce shodnout. Přesvědčování probíhá kladením dotazů na názory, které oslovený jedinec zastává (např. *“Myslíte si, že je na světě příliš mnoho násilí?”*) Pokud odpoví kladně, dostane další otázku, která je tentokrát méně obecná. Otázky jsou kladeny podle stejného schématu a člověk začne přikyvovat i na výroky, které by za jiných okolností odmítl. Tento mechanismus lze proto považovat za velmi nenápadnou a mírnou formu nátlaku. Další používanou technikou jsou nepřímé hrozby, vycházející z nauky o blížícím se konci světa.⁷⁹

V rámci společenství panuje přátelská až rodinná atmosféra, která novému jedinci poskytne pocit bezpečí a citového zázemí. Pro posílení pocitu sounáležitosti hrají důleži-

⁷⁹ DUŠEK, Pavel Petr. Vše pro spásu. *Dingir. Časopis o současné náboženské scéně* [online]. 2009, roč. 12, č. 3, s. 88-90 [cit. 25.3.2020]. ISSN 1212-1371. Dostupné z: <https://www.dingir.cz/archiv/Dingir309.pdf>

tou roli při shromážděních modlitby, zpěv a společné čtení biblických textů.⁸⁰ Svědkové používají vlastní překlad Bible, který podporuje jejich učení a klade důraz na nalezení skutečné pravdy, což může být pro nového jedince lákavé. Pokud si člověk není vstupem do společenství zcela jistý, je přesvědčován, že všechny jeho pochybnosti a nejasnosti se vyřeší až se stane členem Svědků.

7.2 Manipulace probíhající v průběhu členství

Manipulace může mít uvnitř sekt jak formu fyzickou, tak psychickou. Lidé však často nesprávně zaměňují psychickou manipulaci, probíhající uvnitř těchto skupin, s tzv. “vymýváním mozku”. Myslím si proto, že je důležité zde tyto dva pojmy objasnit a odlišit. Pokud hovoříme o “vymývání mozku”, je třeba zdůraznit, že se jedná o vysloveně donucovací prostředek, kdy člověk od začátku ví, že je v rukou nepřítele a probíhá zde hrubé zacházení i mučení. Psychická manipulace je však mnohem hlubší a důmyslnější, jelikož pachatel je považován za přítele a oběť tak bývá méně ostražita a s manipulátory dobrovolně spolupracuje a podává jim soukromé informace, které jsou později používány proti ní. Není zde potřeba fyzického násilí a jedinec na vše reaguje v podstatě pozitivně.⁸¹

Tato kapitola se bude zabývat psychickou manipulací, která uvnitř sekt probíhá a kterou zde dělíme do tří základních kategorií na: řízené chování, řízené myšlení a řízené emoce.⁸² U každé kategorie budou uvedeny vybrané techniky, které budou pro přehlednost opět vypsány do tabulky a poté aplikovány na organizaci Svědkové Jehovovi.

⁸⁰ Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. Chvalme Jehovu zpěvem. *In: Svědkové Jehovovi* [online]. Copyright © 2020 Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. [cit. 20.05.2020]. Dostupné z: <https://wol.jw.org/cs/wol/d/r29/lp-b/1994322>

⁸¹ HASSAN, Steven. *Jak čelit psychické manipulaci...*, s. 88-89.

⁸² Tamtéž, s. 92.

7.2.1 Řízené chování

Řízené chování lze vysvětlit jako kontrolu prostředí, kde člověk žije, pracuje, kontrolu jeho denního režimu, stravovacích návyků či oblékání. Uvnitř sekty je popírána jakákoliv forma individualismu a člen má jednoduše jednat tak, jak by jednala celá skupina. Každá sekta má také své charakteristické rituály a prvky, kterými se vyznačuje a odlišuje od ostatních společenství. Rozkazy vždy pochází od nejvyšší autority, přes různé pomocníky až k řadovým členům, přičemž jejich plnění bývá odměňováno a neplnění trestáno.⁸³

Odmítání osobního oblečení

Řada sekt se vyznačuje charakteristickým způsobem oblékání, jelikož pomocí této techniky dokáže skupina zbavit stoupence části jeho identity. Díky specifickému oděvu můžeme totiž na první pohled poznat, k jaké skupině jedinec přísluší a s jakým učením se ztotožňuje. Oblečení poskytuje stoupenci nejen masku, ale také ochranu. Některé skupiny regulují také pravidla ohledně líčení, účesů, tetování atd. Člen sekty už jednoduše nevystupuje sám za sebe, ale za celou skupinu. Z toho důvodu se jedná o prvek, který je zárukou poslušnosti vůči pravidlům, které společenství udává, prostředkem identifikace a také permanentním projevem oddanosti svému vůdci a své víře.⁸⁴

Hygienická pravidla

Hygienická pravidla jsou další formou, jak sekty ovlivňují osobní schránku jedince. Některé sekty zasahují do volby stravování či lékařské péče. V případě, že člen onemocní, je jeho nemoc považována za výraz špatných činů či myšlenek. Nemocný se musí napravovat formou veřejné zpovědi před ostatními členy skupiny a přivolání lékaře může být bráno jako způsob, kterým se chce nemocný jedinec vyhnout pokání.

⁸³ HASSAN, Steven. *Jak čelit psychické manipulaci...*, s. 93-94.

⁸⁴ ABGRALL, Jean-Marie. *Mechanismus sekt*, s. 163-164.

Sexualita

Donucovací sekty často udávají pravidla týkající se sexuálního chování svých stoupen-
ců, které mohou být velmi rozdílného charakteru. Může tam patřit sexuální zdrženlivost,
nеспoutané souložení, posvátná prostituce či kontrolovaná volba partnerů.⁸⁵

7.2.2 Řízené myšlení

Prostřednictvím této techniky zabraňují sekty svobodnému myšlení svých stoupen-
ců. Vštěpují jim svou nauku až do doby, než si jedinec osvojí nový způsob uvažování
a v podstatě přestane myslet sám za sebe. V mnoha sektách bývá ideologie uctívána
jako “pravda”. Jedná se o absolutistickou nauku, která vše rozděluje buďto na bílé, nebo
černé a znemožňuje přístup ke kritickým poznatkům. Z tohoto důvodu je v mnoha sek-
tách omezen přístup k rozhlasu, televizi nebo literatuře, která se neshoduje s naukou
skupiny. Stoupenec musí být schopný sám od sebe eliminovat veškeré informace, které
by mohly být pro skupinu nebezpečné a odmítat veškerou kritiku směřující k ideologii
daného společenství. Řada sekt dále používá svůj uměle vytvořený jazyk, který může
sloužit také k matení nově příchozích, kteří chtějí členům porozumět a poznat také onu
jedinou a skutečnou “pravdu”.⁸⁶

Rituály brzdící myšlení

Stoupenec se učí své myšlenky sami blokovat, což prý pomáhá duchovnímu růstu
a zdatnosti. Tímto způsobem se členové naučí samostatně likvidovat veškeré informace,
které by mohly ohrozit jeho iluzorní svět. Některá společenství proto ani nemusí být
zcela izolována od okolního světa, jelikož stoupenec jsou naprogramováni tak, aby veš-
keré informace odporující danému učení vytěsnil a v nejlepším případě se jim zcela
vyhnuli. Myšlenková blokáda je považována za nejjistější způsob, jak znemožnit jedinci
poznání skutečnosti. Člověku, který sektu opustí, pak může trvat poměrně dlouhou do-
bu, než se těchto návyků zbaví.⁸⁷

⁸⁵ ABGRALL, Jean-Marie. *Mechanismus sekt*, s. 125-126.

⁸⁶ HASSAN, Steven. *Jak čelit psychické manipulaci...*, s. 95-96.

⁸⁷ Tamtéž, s. 96.

Elitní skupina

Stoupenci jsou přesvědčováni o tom, že se členy společenství stali na základě určitého vyvolení či poslání a že tvoří součást elitní skupiny lidstva. Veškerá realita je vykreslována do dvou základních protikladů, kde stojí zlo proti dobru a nebezpečný vnější svět proti ideálnímu světu uvnitř daného společenství. Nebezpečné mohou být pro skupinu politické a ekonomické instituce, psychiatři a lékaři či metafyzické entity jako satan, čert apod. Dáblové na sebe berou podobu rodinných příslušníků, přátel a bývalých členů a z toho důvodu je nejlepší se jim úplně vyhýbat.⁸⁸

Překrucování slov a jazyka

Sekta si často vytváří svůj ezoterický jazyk, jehož cílem je pokřivit smysl slov a posílit uzavřený charakter skupiny zaváděním způsobu komunikace, který je přístupný pouze jejím členům. Tento jazyk v podstatě chrání společenství před šířením jejich tajemství a slouží také jako identifikační znak mezi stoupenci.

7.2.3 Řízené emoce

Úkolem této složky psychické manipulace je ovládnout a zúžit rozsah lidských emocí. K tomu sekta využívá u členů permanentní budování pocitů, jako je vina, strach a hanba. Vzhledem k těmto manipulativním technikám často dochází k úplnému přehodnocení ostatních citů. Členové jsou dále často udržováni v nejistotě, čímž je u nich účinně budován pocit závislosti a bezmoci.⁸⁹

Pěstování strachu a pocitu viny

Strach a pocit viny využívají sekty jako nejsilnější prostředky sloužící k ovládnutí emocí svého stoupence. Stoupenec je naprogramován takovým způsobem, že za každou chybu může on sám a cítí se tak neustále vinen. V žádném případě si však nedovolí obviňovat z čehokoliv svého vůdce. Pocit viny je v sektě prostředkem, který vede člověka k poslušnosti a oddanosti. Ještě více než vina spojuje lidi strach a společný vnější nepřítel. Sekty si proto zakládají na pěstování fobií u svých členů a často se týkají odchodu

⁸⁸ HASSAN, Steven. *Jak čelit psychické manipulaci...*, s. 117.

⁸⁹ Tamtéž, s. 97.

jedince z daného společenství.⁹⁰ Tímto tématem se dále podrobněji zabývá následující kapitola.

Pocit štěstí jako odměna za dobrý výkon

Jedním z nejatraktivnějších pocitů, kvůli kterému se často mnoho lidí rozhodne do sekty vstoupit, je pocit sounáležitosti. Když je člověk ve skupině nový, je obdivován, zahrnován láskou a je mu věnována veškerá pozornost. Po nějakém čase se však pozornost přesouvá na jiné nováčky a jedinec zjišťuje, že si lásku musí zasloužit za dobrý pracovní výkon. Chování ve skupině je ovládáno odměnami a tresty. Mezi stoupenci je proto podporována soutěživost, která slouží jako motivace k lepším výkonům. Není příliš podporováno hluboké přátelství mezi členy sekty, jelikož emocionální vztah by měl být ve skupině především vertikální, směrem k vůdci. Přátelství je nebezpečné také proto, že pokud jeden odejde, druhý ho velmi často následuje.⁹¹

Emocionální výšiny a nížiny

Život uvnitř sekty bývá jako na houpačce, jelikož zde dochází k rychlému střídání pocitů štěstí s pocity viny a strachu. Ve chvíli, kdy je člověk chválen, je šťastný, plný energie a tím pádem i velmi produktivní. V momentě, kdy se dostane na opačnou stranu, není schopen ničeho. Aby sekta o člena nepřišla, nemůže ho v tomto rozpoložení nechat příliš dlouho a posílá jej proto na nějaké školení, kde bude opět nabit energií.⁹²

Tabulka č. 5: Manipulativní techniky používané v průběhu členství

Manipulace uvnitř členství	Charakteristika
Řízené chování	
Odmítání osobního oblečení	<ul style="list-style-type: none"> - jednotný oděv zbavuje stoupence jeho vlastní identity - poskytuje stoupenci masku i ochranu - další pravidla ohledně líčení, účesů, tetování apod. - jednotný vzhled je prostředkem identifikace se skupinou a projevem oddanosti autoritě
Hygienická pravidla	<ul style="list-style-type: none"> - zasahování do volby stravování, lékařské péče, od-

⁹⁰ HASSAN, Steven. Jak čelit psychické manipulaci..., s. 97-98.

⁹¹ Tamtéž, s. 119-120.

⁹² Tamtéž, s. 121.

	<ul style="list-style-type: none"> - mítání transfuze krve - nemoc je považována za výraz špatných činů a myšlenek - nemocný se musí napravovat formou veřejné zpovědi
Sexualita	<ul style="list-style-type: none"> - sekty udávají pravidla velmi rozdílného charakteru - sexuální zdrženlivost, nespoutané souložení, kontrolovaná volba partnera
Řízené myšlení	
Rituály brzdící myšlení	<ul style="list-style-type: none"> - stoupenci se učí své myšlenky sami blokovat - informace z vnější jsou považovány za nebezpečné - pomocí myšlenkové blokády členové likvidují veškeré informace, které by mohly ohrozit jejich iluzorní svět
Elitní skupina	<ul style="list-style-type: none"> - přesvědčení, že se stal jedinec členem skupiny na základě poslání či vyvolení - vykreslování tzv. černobílého světa - nepřátelé ztělesňují politické a ekonomické instituce, lékaři, rodinní příslušníci či bývalí členové
Překrucování slov a jazyka	<ul style="list-style-type: none"> - sekta si vytváří vlastní jazyk - posílení uzavřeného charakteru skupiny - chrání společenství před šířením tajemství - slouží k identifikaci stoupenců
Řízené emoce	
Pěstování strachu a pocitu viny	<ul style="list-style-type: none"> - pocity strachu a viny jsou používány jako nejsilnější prostředky k ovládnutí emocí jedince - za každou chybu viní stoupenec sám sebe - pocit viny vede člověka k poslušnosti a oddanosti - strach a společný vnější nepřítel upevňují skupinovou identitu
Pocit štěstí jako odměna za dobrý výkon	<ul style="list-style-type: none"> - nejatraktivnějším pocitem ve skupině bývá pocit sounáležitosti - nejprve je stoupenec obdivován a zahrnován láskou, později si musí obdiv zasloužit - chování je ovládáno odměnami a tresty - ve skupině je podporována soutěživost - vztahy ve skupině by měli být spíše vertikální než horizontální
Emocionální výšiny a nížiny	<ul style="list-style-type: none"> - člen zažívá rychlé střídání pocitů štěstí s pocity viny a strachu - nejlépe člověk pracuje, když je šťastný a nabitý energií, v momentě pádu není schopný ničeho - aby byl stoupenec nabit novou energií a neodešel, bývá poslán na nějaký motivační seminář

Zdroj: vlastní zpracování

Nyní se zaměříme na to, jakým způsobem se zmíněné znaky vyskytují u svědků Jehovových. Pro svědky Jehovovy je způsob oblékání velmi důležitý, ačkoliv jim nemusí být člen skupiny na první pohled rozpoznatelný. Když se svědek rozhoduje, co si vezme na sebe, nesmí myslet pouze na to, co se líbí jemu samotnému, ale také na to, co se bude líbit Jehovovi. Svědek se obléká podle biblických zásad a nevezme si proto na sebe nic přiléhavého a provokativního, něco, co by odhalovalo a zvýrazňovalo intimní části těla. Má chodit upraven, čistě a cudně oblečen, a to nejen na shromáždění, ale i ve volném čase.⁹³

Mezi hlavní hygienické zásady svědků Jehovových patří zákaz krevní transfuze a jedná se o jednu z nejkontroverznějších doktrín této organizace. Svědkové vychází z biblických textů, kde je jasně stanovený příkaz, aby se člověk zdržoval přijímání krve. Svědkové tento přístup často podkládají chybnými a nevědeckými argumenty, například když tvrdí, že přenosem krve může dojít k „transplantaci“ cizí osobnosti. Zastávají názor, že se krví přenášejí rysy daného člověka a s tím i sklony ke špatnému jednání. Dalším důvodem může být to, že svědkové mají panický strach z nemoci AIDS, kterou by mohli být prostředkem transfuze nakaženi. Ačkoliv odmítnutí transfuze svědkové považují za jejich vlastní svobodné rozhodnutí, je velmi sporné, zda se nejedná pouze o nátlak společnosti, které v případě porušení pravidel hrozí trestem exkomunikace.⁹⁴

Pokud hovoříme o pravidlech sexuálního chování, zde svědkové opět vychází z biblických zásad. Pokud si svědek vybírá partnera, musí se jednat o osobu, která jeho víru nejen respektuje, ale je pokřtěným a aktivním svědkem Jehovovým. Mladí, kteří ještě bydlí s rodiči, musí ohledně známostí poslouchat své rodiče, kteří jim mohou ve vztazích stanovovat určité hranice. Podle Bible by se měl svědek dále vyhýbat sexuální nemravnosti, a dokonce i vášnivému chování. Svědkové Jehovovi neberou známost jako pouhou zábavu, nýbrž jako vážný krok směřující k uzavření manželství.⁹⁵

⁹³ Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. Je z tvého stylu oblékání vidět, že uctíváš Jehovu? In: *Svědkové Jehovovi* [online]. Copyright © 2020 Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. [cit. 05.06.2020]. Dostupné z: <https://www.jw.org/cs/knihovna/casopisy/strazna-vez-studijni-zari-2016/styl-oblekani-ktery-oslavuje-boha/>

⁹⁴ MALÝ, Michal. Svědkové Jehovovi a otázka krve – či volba a či svědomí? *Dingir. Časopis o současné náboženské scéně* [online]. 2005, roč. 8, č. 3, s. 76-78 [cit. 18.3.2020]. ISSN 1212-1371. Dostupné z: http://www.krev.info/Text/krev_civolbaasvedomi.htm

⁹⁵ Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. Mají svědkové Jehovovi nějaká pravidla ohledně toho, když chtějí s někým chodit? In: *Svědkové Jehovovi* [online]. Copyright © 2020 Watch Tower

Svědkové Jehovovi, ačkoliv nejsou zcela izolováni od vnějšího světa, bývají poměrně zdrženliví, co se týče vztahu s „nesvědky“. Svědkové dále patří mezi stoupence, kteří mají naprogramovaný tzv. černobílý způsob myšlení, kdy informace, které pochází z vnějšího světa, považují buďto za zbytečné, nebo nebezpečné. Za svého nepřítele považují také stát a odmítají se proto podílet na dění politického života, nechodí volit a vyhýbají se vojenské i civilní službě.⁹⁶ Veškerou odpovědnost za chyby nesou sami svědkové. Pokud v učení dojde k nějakému omylu a svědek na to upozorní, je osočen, že se nejedná o chybu organizace, ale o chybu samotného jedince, který danou informaci pouze špatně pochopil.

Svědkové mají vlastní překlad Bible, kterou si oproti hlavním křesťanským proudům v některých bodech vykládají jinak a svou ideologii nazývají “pravdou”. Považují se za jediné pravé křesťany a neslaví tradiční křesťanské svátky, jako jsou Vánoce a Velikonoce, jelikož tyto svátky neuctívají jejich jediného Boha Jehovu. Dále neslaví jak oficiální státní svátky, tak soukromé – jmeniny a narozeniny, protože podle jejich výkladu Bible není pro tyto oslavy žádný důvod.⁹⁷

7.3 Manipulace probíhající při odchodu

V destruktivních sektách téměř neexistuje legitimní důvod k odchodu. S použitím psychické manipulace organizace předstírá, že k odchodu dochází pouze ze slabosti, z šílenství či následkem hříchu.⁹⁸ Některé sekty se snaží zabránit odchodu svých členů tím, že u nich systematicky pěstují fobii neboli intenzivní strach. Jsou schopni jim do nevědomí vštípit živý negativní obraz, který jim nedovolí pomyslet na to, že by mohli být mimo dané společenství šťastní. Členové jsou vědomě či nevědomě naprogramováni k tomu, že pokud ze skupiny odejdou, zahynou na těžkou chorobu, budou obětí strašné katastrofy nebo zavíní smrt někoho ze svých blízkých. Množství katastrofických scénářů si je pak naprogramované nevědomí schopno samo vykonstruovat. Jelikož jsou

Bible and Tract Society of Pennsylvania. [cit. 02.05.2020]. Dostupné z: <https://www.jw.org/cs/svedkove-jehovovi/caste-otazky/jw-znamost/>

⁹⁶ Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. Proč svědkové Jehovovi odmítají válčit? In: *Svědkové Jehovovi* [online]. Copyright © 2020 Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. [cit. 02.05.2020]. Dostupné z: <https://www.jw.org/cs/svedkove-jehovovi/caste-otazky/proc-odmitate-valcit/>

⁹⁷ Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. Proč svědkové Jehovovi neslaví některé svátky? In: *Svědkové Jehovovi* [online]. Copyright © 2020 Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. [cit. 02.05.2020]. Dostupné z: <https://www.jw.org/cs/svedkove-jehovovi/caste-otazky/svedkove-jehovovi-svatky/>

⁹⁸ HASSAN, Steven. *Jak čelit psychické manipulaci...*, s. 122-123.

členové zvyklí potlačovat svou vlastní identitu, často si neuvědomí, že právě dané společenství je to, co je dělá nešťastnými a že podvědomě touží ze skupiny odejít. Mají pocit, že mimo skupinu nemohou růst duchovně, intelektuálně, ani emocionálně.⁹⁹

Co se týče svědků Jehovových, manipulování ohledně odchodu zde bývá obzvlášť výrazné. Členům je vyhrožováno například tím, že pokud odejdou, nebudou vyloučeni pouze ze skupiny, ale také z boží přízně a stanou se oběťmi armagedonské bitvy. Mezi členy však není vyvoláván strach pouze z vlastního opuštění organizace. Svědkové Jehovovi jsou proslulí zvláště tím, že mezi členy budují vyhraněný nepřátelský postoj k těm, kteří jejich společenství dobrovolně či nedobrovolně opustí. Bývalí členové jsou svědky nazýváni jako odpadlíci. Podle svědků je odpadlík vlastně nevěrný Bohu, jelikož se rozešel s jedinou správnou a Bohem uznávanou organizací a začal následovat Satana. Podrobnosti odchodu jedince nejsou nikde oznamovány, a pokud chce bývalý člen vysvětlit ostatním svůj důvod odchodu, nedostane k tomu příležitost. Neexistuje tedy způsob, kterým by člověk od svědků odešel a nebyl jimi zcela odepsán.¹⁰⁰ „*Vyloučenou osobu nesmí nikdo zdravít, podat jí ruku, mluvit s ní, navštěvovat ji a přátelit se s ní. Všichni členové, včetně příbuzných, ji musí zavrhnout a opustit, aby zůstala bez přátel a osamocena, aby důkladně pocítila důsledky svého provinění a vyloučení.*” Negativní postoj k bývalým členům vychází především ze strachu před pravdou a prosazovaného pocitu nadřazenosti a jedinečnosti.¹⁰¹

⁹⁹ HASSAN, Steven. *Jak čelit psychické manipulaci...*, s. 74-75.

¹⁰⁰ VELECHOVSKÝ, Petr. Ti, kdo jsou součástí Antikrista. *Dingir. Časopis o současné náboženské scéně* [online]. 2009, roč. 12, č. 3, s. 94-95 [cit. 20.3.2020]. ISSN 1212-1371. Dostupné z: <https://www.dingir.cz/archiv/Dingir309.pdf>

¹⁰¹ FERFECKI, Stanislav. *Peníze a náboženský podvod*. s. 96-97.

8 Diskurzivní analýza manipulace

8.1 Kritická diskurzivní analýza

Kritická diskurzivní analýza (dále také jako CDA – z ang. Critical discourse analysis) je komplexní analytický postup, který se zaměřuje na rozsáhlejší textové jednotky neboli diskurzy a využívá k tomu poznatky a postupy celé řady disciplín, jako je například lingvistika, historie, sociologie, psychologie, filosofie a další.¹⁰²

Pro pochopení CDA je nutné alespoň z části objasnit poměrně obtížně uchopitelný termín diskurz. V běžné řeči bývá tento pojem chápán jako rozprava, promluva či soudržný úsek textu na určité téma. Zpravidla se pojí s konkrétně vymezenou skupinou lidí, má vztah k určité sociální či komunikační situaci nebo společenské instituci a dochází v něm ke zpracování souvisejících témat.¹⁰³ Existuje několik možných přístupů, dle kterých můžeme diskurz spolu s širším okruhem témat analyzovat, přičemž stěžejním přístupem v této práci bude právě kritická diskurzivní analýza.

Cílem CDA je odhalit vnitřní řád diskurzu a zhodnotit motivaci výběru aktuálně užitých prostředků a posoudit, nakolik jejich volba souvisí s uplatňováním dominance vůči komunikačním partnerům, přičemž snaha řídit, manipulovat či ovládat komunikačního partnera může být buď vyjádřena explicitně přímo v textu, nebo může být implicitně přítomna až “za” textem.¹⁰⁴ CDA se snaží o identifikaci sociálních nerovností, vzniklých na základě uplatňování nadřazenosti, vlivu a moci a snaží se zjistit, jaké komunikační strategie jsou k těmto cílům využívány.¹⁰⁵

Mezi hlavní představitele moderní CDA se řadí Norman Fairclough, Ruth Wodak a Teun van Dijk. Van Dijk¹⁰⁶ je předním představitelem CDA a je spojován s kognitivním přístupem ke zkoumání diskurzu. Zabývá se především diskurzivní reprodukcí zneužívání moci a společenské nerovnosti a dále pracuje s dialektickým charakterem vztahu diskurzu a společenského kontextu. Důležitým pojmem, který je také předmětem zájmu této práce je sociální dominance a diskurzivní způsoby jejího prosazování, případně

¹⁰² PROKOPOVÁ, Kateřina, ORSÁGOVÁ, Zuzana, MARTINKOVÁ, Petra. *Metodologie výzkumu v oblasti kritické analýzy diskurzu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014, s. 8.

¹⁰³ Tamtéž, s. 30-31.

¹⁰⁴ SVOBODOVÁ, Jindřiška. *Manipulace a argumentace v politickém a mediálním diskurzu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2016, s. 20.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 32.

¹⁰⁶ DIJK, Teun Adrianus van. *Multidisciplinary CDA: a plea for diversity*. London: Sage, 2001, s. 96.

potlačování. Dominance coby společenský jev je tolerována těmi, kteří jsou ovládáni, v případě, že dominanci uznají jako něco přirozeného, pak se může stát součástí daného společenského řádu. K tomu velice často napomáhají ideologie, na jejímž základě fungují sociální skupiny. Podle Van Dijka¹⁰⁷ dochází uvnitř ideologií k polarizaci Oni a My, založené na pozitivní sebeprezentaci a negativní reprezentaci těch Druhých. Tímto způsobem ideologie utváří pocit nadřazenosti ve vztahu. Pro polarizaci těchto skupin může sloužit schéma tzv. ideologického čtverce, založeného na strategii pro vyjadřování skupinově sdílených názorů, a to v případě, že se hodně mluví o Našich dobrých stránkách a Jejich špatných, a naopak málo o Našich špatných a Jejich dobrých. Na těchto prvcích bude postavena analýza v této práci.

Fairclough zastává tzv. dialektický přístup k diskurzu¹⁰⁸, který je založen na předpokladu, že jazyk je nedílnou součástí sociálního života. CDA by podle Fairclougha měla probíhat na třech úrovních. První úroveň je deskripce, která se zabývá formální stránkou textu, kde jsou předmětem analýzy gramatické prostředky a užitá slovní zásoba. Dále interpretace, která sleduje, jakým způsobem v diskurzu dochází k propojení mezi textem a společenskými institucemi. Poslední úroveň je pak explanace, tedy rozpoznání a vysvětlení skutečného smyslu textu a posouzení, zda má ideologický charakter s ukrytými manipulativní prvky.

Wodak zastává tzv. diskurzivně-historický přístup (DHA)¹⁰⁹, který je založený na konceptu kontextu a bere v potaz jak intertextové vztahy mezi jednotlivými diskurzy, tak i historii organizace a rámec situace. Díky tomu je možné porovnat, jak se diskurzy v závislosti na sociopolitickém vývoji proměňují. Wodak dále vymezila pět rétorických okruhů, které bývají často zneužívány při znevýhodnění různých skupin a některé z nich budou využity i v analýze této práce.

¹⁰⁷ DIJK, Teun Adrianus van. *Racism and discourse in Spain and Latin America*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 2005, s. 25.

¹⁰⁸ FAIRCLOUGH, Norman. *Analysing discourse: Textual analysis for social research*. London: Routledge, 2003, s. 22-23.

¹⁰⁹ WODAK, Ruth. *The discourse-historical approach*. London: Sage, 2001, s. 27-28.

8.2 Cíle, metody a nástroje analýzy

Cílem praktické části této práce je pomocí vybraných technik kritické diskurzivní analýzy (CDA) provést analýzu diskurzu u vybraných textů Svědků Jehovových, a to se zaměřením na specifické manipulativní techniky, používané uvnitř tohoto společenství. Po důkladném předchozím studiu jednotlivých manipulativních technik budu hledat jejich příklady uvnitř vybraného vzorku textů určených stávajícím i doposud nepokřtěným členům organizace Svědkové Jehovovi, které slouží jako doprovodný materiál ke studiu Bible. Vybrané úryvky poté roztřídím do třech kategorií po vzoru teoretické části práce, od fáze oslovení potenciálního člena až po jeho případný odchod ze skupiny.

Použití veškerých zmíněných přístupů CDA by v rámci jednoho výzkumu bylo velmi obsáhlé, proto zde budu vycházet pouze z vybraných prvků komplexního způsobu analýzy jednotlivých autorů. Při analýze jednotlivých úryvků budu postupovat podle schématu deskripce, interpretace a explanace autora N. Fairclougha. Dále se podle Van Dijka zaměřím na výskyt schématu tzv. ideologického čtverce a na polarizaci My/Oni, která se projevuje v černobílém popisu světa.

Z diskurzivních strategií podle R. Wodak budu sledovat způsob nominace, predikace a argumentace. Zaměřím se zde na tři rétorické okruhy, které bývají často zneužívány při znevýhodnění příslušníků určité skupiny. Při identifikaci těchto okruhů se zaměřím na následující otázky: Jakým způsobem jsou osoby, objekty a akce pojmenovány a s využitím jakých výrazových prostředků se k nim odkazuje? Jaké charakteristiky, kvality a rysy jsou jim přisuzovány? Jaké argumenty se používají v daném diskurzu? Ve chvíli, kdy najdeme odpovědi na tyto otázky, jsme schopni popsat komunikační strategie, které jsou užity při vytvoření vlastního pozitivního obrazu nás a negativního jejich.

8.3 Popis zkoumaného vzorku

Z hlediska stanoveného cíle analýzy byl zvolen účelový výběr vzorku, tedy takový výběr, který nejlépe odpovídá potřebám a zaměření tohoto výzkumu. Po důsledném předchozím studiu materiálů bylo pro analýzu vybráno pět knih a brožur, dostupných na oficiálních stránkách společenství Svědků Jehovových. Tyto texty jsou určené stávajícím i doposud nepokřtěným členům organizace a slouží jako doprovodný materiál ke studiu Bible. Jedná se o literaturu, která poskytuje svědkům množství rad a praktických odpovědí na časté otázky, které s sebou členství v tomto společenství přináší. Knihy

dále popisují, jakými pravidly by se měl svědek řídit, a dle jakých zásad by měl jako člen tohoto společenství jednat. Jednotlivé výroky jsou vždy odůvodněny a podloženy citáty z Bible. Tyto knihy a brožury nesou názvy: *Organizovaně sloužíme Jehovovi, Otázky mladých lidí a praktické odpovědi 1. a 2. díl, Nauč se dobře číst a vyučovat a Jak zůstat v Boží lásce*. Při výběru vzorku byl také kladen důraz na to, aby informace v této literatuře byly co nejaktuálnější a roky vydání těchto knih se tudíž pohybují mezi lety 2012–2020. Co se týká rozsahu těchto brožur, jejich délka se pohybuje mezi 32–324 stránkami.

8.4 Vlastní analýza

Jednotlivé úryvky jsou zde řazeny podle struktury teoretické části práce, a to od oslovení potenciálního člena až po jeho případný odchod ze společenství. Pro přehlednost budou jednotlivé úryvky číslovány a následně komentovány.

1) Fáze oslovení

V této části budeme vycházet především z brožury *Nauč se dobře číst a vyučovat*¹¹⁰, která je určena k tomu, aby uměl jedinec správně přednášet z Bible a také aby byl úspěšný v průběhu náboru potenciálních stoupenců.

1. *Mluv srdečně. Měj na mysli to, proč posluchači potřebují slyšet to, co jim chceš říct. zaměřuj se na ně. Z tvého držení těla, gest a výrazu tváře pak bude vidět, že jsi upřímný a máš je rád. Dále se dívej na posluchače. Pokud to není nevhodné, udržuj oční kontakt.*
2. *Vyjadřuj myšlenky jasně a probuď v posluchačích emoce tím, že budeš měnit sílu a výšku hlasu a tempo řeči. Měň sílu hlasu. Mluv hlasitěji, když chceš zdůraznit hlavní myšlenky nebo když chceš posluchače k něčemu motivovat. (...) Tlumeným hlasem naopak vzbudíš očekávání nebo vyjádříš takové emoce jako strach a úzkost. (...) Pokud vyjadřuješ smutek nebo úzkost, mluv nižším hlasem. Měň tempo řeči. Nadšení dáš najevo tím, že budeš mluvit rychleji.*

¹¹⁰ Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. *Nauč se správně číst a vyučovat*. In: *Svědkové Jehovovi* [online]. Copyright © 2018 Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. [cit. 05.06.2020]. Dostupné z: <https://www.jw.org/cs/knihovna/knihy/cist-a-vyucovat/>. s. 5.

3. *Dávej najevo, že ti na posluchačích záleží. Ukaž, že se o ně upřímně zajímáš, a to tím, že budeš mluvit laskavým tónem a používat vhodná gesta. Mysli na to, jak se tváříš, a často se usmívej. Díky tomu budou cítit, že jim rozumíš a že ti můžou důvěřovat.*
4. *Když se připravuješ do služby, přemýšlej, o čem se mluví ve zprávách nebo jaké náměty by mohly zajímat lidi ve tvém obvodu. Mluv o tom, co je pro ně zrovna aktuální. Taktními otázkami zjisti, z čeho má oslovený obavy a co ho zajímá. Pak naslouchej a přizpůsob tomu svoje vyučování.*

Analyzované úryvky jsou směřované na členy společenství Svědkové Jehovovi a jejich smyslem je připravit jedince na čtení Bible při shromáždění a na oslovování potenciálních nových členů. Pomocí krátkých vět v rozkazovacím způsobu je jedinci jasně určováno, jakým způsobem se má vyjadřovat. Rozkazovací způsob je zde ve formě jednotného čísla, což zdůrazňuje určení brožury výlučně členům společenství a může vzbuzovat pocit výjimečnosti a vyššího poslání. Je kladen důraz jak na stránku obsahovou, tak na formu komunikace, která by měla mít co největší dopad na emoce osloveného. Opakovaně jsou použity formulace, které vybízejí k vyvolání pozitivního vztahu a důvěry mezi mluvčím a osloveným.

V těchto úryvcích není jasně vidět schéma ideologického čtverce, ale vyznívá z nich pocit morální převahy mluvčího nad osloveným. Podle svého náboženského přesvědčení jsou svědkové vyvoleni k tomu, aby ke svému učení přivedli co nejvíce lidí a tím je spasili před zkázou, která má na tomto světě přijít.

V úryvcích lze vidět přímo vyjádřený návod pro náborového člena svědků, sloužící k ovládnutí komunikačního partnera. Jak již bylo zmíněno v teoretické části práce, velmi důležitou součástí této komunikační události jsou předem naučená gesta, výraz obličeje, přímý oční kontakt vzbuzující otevřenost, upřímnost a důvěru. Dále je kladen značný důraz na tempo a sílu hlasového projevu, který má působit na emoce osloveného, a to jak pozitivní, tak i negativní. V průběhu komunikace by měl být dán prostor oslovenému, tak aby na základě pokládaných otázek bylo zjištěno, jaké jsou jeho postoje, názory, obavy a očekávání. Díky tomu může svědek vhodně přizpůsobit téma hovoru, tak aby oslovený cítil pocit bezpečí a porozumění.

Z vnějšího pohledu nečlena se v textu vyskytuje také implicitní forma manipulace, a to ta, která směřuje od autority vedení Svědků Jehovových směrem k jednotlivým členům skupiny. Pomocí jasných příkazů je jim určován způsob jejich projevu, a to do značných

detailů. Zde můžeme vidět znak ztráty individuality jedince, který nevystupuje sám za sebe, ale prezentuje postoje a názory dané společenstvím. Svědek ze své pozice nevnímá tyto pokyny jako projev manipulace, jelikož přijímá autoritu a řád skupinou daný a dobrovolně se tak podvoluje dominanci vedení.

2) Fáze členství

5. *To, že nejsme částí světa, ukážeme i svým vzhledem a oblečením. Měli bychom se oblékat "cudně a se zdravým úsudkem." Hodně lidí ve světě se obléká tak, aby na sebe upoutali pozornost, vyvolali v druhých nemravné myšlenky, projevíli rebelský postoj ke společnosti nebo ukázali, kolik mají peněz. (...) Ničím z toho se nechceme nechat ovlivnit. Chceme samozřejmě vypadat dobře. Ale to nejpřitažlivější na nás jsou naše křesťanské vlastnosti. Tím, jak vypadáme, chceme vždycky oslavovat Jehovu. (Titovi 2:10)¹¹¹*

Tento úryvek je zaměřen na způsob oblékání a vzhled člena svědků. Věty jsou zde formulovány v první osobě množného čísla, což vyjadřuje a posiluje pocit sounáležitosti se skupinou. Pravidla sice nejsou formulována pomocí rozkazovacího způsobu, ale jsou zde použita slova jako *chceme* a *měli bychom*, která jedinci ukazují, že je součástí skupiny, a že pokud bude pravidla porušovat, nepoškodí tím pouze jméno své, ale jméno celého společenství. Tím je na stoupence kladen určitý nátlak a může se tak jednat o skrytou formu manipulace.

Můžeme zde vidět tzv. ideologický čtverec a černobílý způsob vnímání světa, kde "my" jsou označováni jako ti čistí, uznávající nejlepší duchovní hodnoty, pro které není důležitý přitažlivý vzhled, nýbrž jejich vlastnosti. "Oni" jsou zde zobrazeni jako lidé, kteří svým vzhledem prezentují své společenské postavení v materiálním světě, čímž se na sebe snaží upoutat pozornost. Jejich způsob oblékání je zde označován jako rebelský a nemravný, takový, který by mohl ohrozit mravní hodnoty, které svědkové zastávají.

Celý kontext se vztahuje k odkazu z Bible, kde jako hlavní autorita vystupuje Jehova, kterému svědkové podřizují veškeré své jednání a způsob života. Na začátku úryvku můžeme také vidět znak elitářství (*To, že nejsme částí světa*) a tím vyjádření pocitu nadřazenosti svědků nad lidmi, kteří nepatří do jejich společenství.

¹¹¹ Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. Jak zůstat v Boží lásce. In: *Svědkové Jehovovi* [online]. Copyright © 2020 Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. [cit. 05.06.2020]. Dostupné z: <https://www.jw.org/cs/knihovna/knihy/v-bozi-lasce/>. s. 64-66.

6. *Když dbáme na osobní hygienu a udržujeme pořádek ve svém okolí, je to dobré pro nás i pro druhé. Cítíme se příjemně a druzí jsou s námi rádi. Je tu ale ještě závažnější důvod, proč chceme být čisti. Děláme tím dobré jméno Jehovovi. Jehova nechce, abychom kouřili, zneužívali alkohol nebo brali drogy. Pokud jsme jeho přáteli, nic takového neděláme.*¹¹²
7. *Také si uvědomujeme, že krev je svatá a symbolizuje život. Když se tedy rozhodujeme, jestli podstoupit léčbu, při které se používá krev, důkladně přemýšlíme o biblických zásadách. Všechno, co po nás Jehova chce, je k našemu dobru a je to důkaz jeho lásky k nám. (Žalm 19:7–11) Ale neposloucháme ho jen proto, že z toho něco máme. Posloucháme ho proto, že ho milujeme. A právě láska k Jehovovi nás vede k tomu, že odmítáme transfuze. (Skutky 15:20)*¹¹³

Tyto dva úryvky jsou zaměřené na hygienická pravidla, která by svědkové měli dodržovat. Z hlediska gramatiky jsou věty opět formulovány v první osobě množného čísla. Jelikož se jedná o informace, které by měly být dostatečně srozumitelné pro každého člena společenství, jsou věty strukturovány velmi jednoduše a nejsou zde použita cizí a odborná slova.

V těchto úryvcích není zobrazené schéma ideologického čtverce. Můžeme zde však vidět naprostou oddanost svědků nejvyšší autoritě Boha Jehovy, který vždy stojí na té nejvyšší pomyslné příčce. Všimněme si, že podřízení autoritě zde zasahuje až do velmi osobních sfér života jedince. V otázce pořádku, hygieny a odmítání kouření, alkoholu a drog jsou tato pravidla vhodná nejen pro členy svědků. Nejvíce kontroverzní pravidlo je odmítání transfuze krve, což může být životu nebezpečné a argumentace založená na dobrém úmyslu a lásce k Jehovovi zde stojí proti všeobecně přijímané lékařské praxi a odporuje tak zdravému rozumu.

Jedinec by správně neměl myslet na to, co se líbí jemu a druhým, ale vždy by se měl řídit biblickými zásadami a tím, co se bude líbit Jehovovi. Učení zde není podávané ve formě striktních příkazů. Můžeme si však všimnout, že veškerá pravidla jsou zde podložena takovými argumenty, které kladou značný důraz na emocionální stránku jedince. Mnohokrát se zde vyskytuje použití slov jako je *láska, milovat a přátelství* a člověk má

¹¹² Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. Jak zůstat v Boží lásce. In: *Svědkové Jehovovi* [online]. Copyright © 2020 Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. [cit. 05.06.2020]. Dostupné z: <https://www.jw.org/cs/knihovna/knihy/v-bozi-lasce/>. s. 110-111.

¹¹³ Tamtéž, s. 90.

tak pocit, že mu není nic přikazováno, ale že se jedná o sdělení ve formě doporučení, podložená tím nejlepším úmyslem.

8. *Boží Slovo nás varuje před nestoudným a nemorálním chováním. Říká nám: "O sexuální nemravnosti (...) proto se tedy nesmíme v mysli zabývat oplzlými, nemravnými představami a už vůbec bychom neměli dovolit, aby se takové věci vloudily do našich rozhovorů. Tím dokazujeme, že se chceme řídit Jehovými čistými a správnými měřítky. Některé hříchy jsou tak vážné, že nestačí, aby poškozený hříšníkovi odpustil. Mezi taková provinění patří smilstvo, cizoložství, homosexualita, (...) takové hříchy ohrožují duchovní stav a morální čistotu sboru. (1. Mojžíšova 1:27, 28; 3. Mojžíšova 18:22; Přísloví 5:18, 19)¹¹⁴*

Tento úryvek je věnován pravidlům týkajícím se sexuálního chování svědků. Věty jsou zde opět jednoduše a srozumitelně formulovány a jsou podávány v první osobě množného čísla. Vyskytuje se zde řada slov odpovídajících náboženskému diskurzu, jako např. *Boží slovo, nemravnost, hřích, hříšník, smilstvo, cizoložství, morální čistota, Bůh či Bible*. V úryvku si dále můžeme všimnout připojení pozitivních atributů nám a výrazně negativních atributů jim. Chování člověka, řízeného "hříšnými" lidskými instinkty je doprovázeno adjektivy jako *nestoudné, nemorální, nemravné, oplzlé, zatímco chování řízené biblickými zásadami, je zde popisováno jako čisté a správné*. Nejvyšší autoritou udávající čistá a správná měřítka je zde Bůh Jehova. Argumentace těchto striktních pravidel je poté podložena odkazem na Bibli a na Slovo Boží, což má zdůraznit pravdivost a důležitost jejich dodržování. V neposlední řadě si můžeme všimnout implicitně použité manipulace ve formě zastrašování, kdy je svědkovi naznačováno, že pokud se dopustí provinění jako např. smilstva, cizoložství či homosexuality, bude tím ohrožena morální čistota sboru a jedinec bude muset být ze společenství vyloučen.

9. *„Poznáte pravdu a pravda vás osvobodí“ (Jan 8:32) Vzpomínáte si, jaké jste měli pocity, když jste se poprvé setkali s pravdou z Bible?¹¹⁵*

10. *Určitě jste byli nadšeni, že se v tomto světě plném lží dá najít pravda.¹¹⁶*

¹¹⁴ Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. Organizovaně sloužíme Jehovovi. In: *Svědkové Jehovovi* [online]. Copyright © 2020 Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. [cit. 08.06.2020]. Dostupné z: <https://www.jw.org/cs/knihovna/knihy/Organizovan%C4%9B-slou%C5%BE%C3%ADme-Jehovovi/>. s. 132

¹¹⁵ Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. *Jak zůstat v Boží lásce*, s. 185.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 3.

Tyto krátké pasáže jsou věnovány pojmu “pravda”, která je v teoretické části popisována jako absolutistická nauka uctívána v mnoha ideologiích a která vše rozděluje buď na černé nebo bílé. Formulace vět je opět velmi jednoduchá, tentokrát postavena na druhé osobě množného čísla. V textu je použita otázka, která apeluje na pozornost čtenáře, který se tak může nad svými pocity ohledně poznání “pravdy” zamyslet. Z kontextu je automaticky očekávána emočně silná pozitivní odpověď, tak jak je vidět z úryvku č. 10. “Pravda” je zde popisována jako něco, co člověku přináší pocit nadšení a osvobození. V neposlední řadě zde můžeme vidět dobře vyobrazené znaky uzavřenosti a výlučnosti společenství. Pomocí slovního spojení *svět plný lží* je v úryvku zřetelný negativní postoj svědků ke společnosti.

11. *Jak se například můžeme rozhodnout, na co se budeme dívat v televizi nebo na internetu? Jehova nám neříká, co přesně máme dělat. Zásady, které nám dává, nám ale při rozhodování pomůžou. Spousta dnešní zábavy je plná násilí a sexu. V Bibli se píše, že Jehova „nenávidí každého, kdo miluje násilí“ a že „všechny..., kdo se dopouští sexuální nemravnosti, bude Bůh soudit“.* (Žalm 11:5; Hebrejcům 13:4) *Jak nám tyto zásady pomůžou správně se rozhodnout? Když víme, že Jehova nějakou věc nenávidí nebo ji považuje za nemravnou, budeme se jí vyhýbat.*¹¹⁷

12. *Z toho, co si zvolíš, je vidět, jaké lidi máš rád (...) a jaká morální měřítko uznáváš. Vybírej si proto pečlivě!*¹¹⁸

13. *Místo aby ses začal kamarádit s kýmkoli, vybírej si.* (Žalm 26:4) (...) *Vybírat si v tomto případě znamená, že dokážeš rozeznat rozdíl mezi spravedlivým a ničemným, mezi tím, kdo Bohu slouží, a tím, kdo mu neslouží.* (Malachiáš 3:18)¹¹⁹

Svědkové Jehovovi nepatří mezi zcela izolované náboženské organizace, které by svým členům zakazovali či omezovali přístup k televizi, internetu či literatuře. Svědkové jsou vedeni takovým způsobem, aby byli schopni informace, které by mohly skupinu ohrozit, eliminovat sami od sebe. Tento přístup můžeme dobře vidět i v těchto úryvcích. Jehova

¹¹⁷ Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. *Jak zůstat v Boží lásce*, s. 9.

¹¹⁸ Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. *Otázky mladých lidí – Praktické odpovědi*, 2. díl. In: *Svědkové Jehovovi* [online]. Copyright © 2020 Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. [cit. 05.06.2020]. Dostupné z: <https://www.jw.org/cs/co-rika-bible/mladi-lide/otazky-mladych-lidi-2-dil/>. s. 269.

¹¹⁹ Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. *Otázky mladých lidí – Praktické odpovědi*, 1. díl. In: *Svědkové Jehovovi* [online]. Copyright © 2020 Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. [cit. 07.06.2020]. Dostupné z: <https://www.jw.org/cs/co-rika-bible/mladi-lide/otazky-mladych-lidi-1-dil/>. s. 60.

je zde zobrazován jako nejvyšší autorita, která svým stoupencům poskytuje cenné rady a doporučení, které umožní jedinci správně se rozhodnout. Je zde kladen důraz na to, aby i při tom nejbanálnějším rozhodování, jako je výběr filmu či knihy, jedinec myslel na to, co by se líbilo Jehovovi. Argumentace je opět podložena odkazem na to, co se píše v Bibli.

Ačkoliv v těchto pasážích není viditelné schéma ideologického čtverce, můžeme si všimnout negativního postoje, zaměřeného vůči dnešní zábavě, která je zde popisována jako *plná sexu a násilí*. Nemůžeme říci, že by byl tento postoj špatný či nepravdivý. Je však důležité, jakým způsobem je jedinci podáno, aby se takové zábavě vyhýbal. Použitím slovní zásoby jako *mít rád*, *milovat*, či *nenávidět* je v případě těchto úryvků kladen značný důraz na emocionální stránku člověka. Výběr jazykových prostředků je zde ovlivněn záměrem celého sdělení, a tedy snahou jedince upozornit na to, aby při veškerém rozhodování myslel na své morální hodnoty a na to, co by se líbilo Jehovovi.

14. *Život v novém světě bude nádherný. Konečně budeme žít tak, jak si Jehova přál. Teď ale žijeme ve světě, který ovládá Satan a démoni. (2. Korint'ánům 4:4) I když je nevidíme, opravdu existují a mají velkou moc. Náš protivník Satan, nás chce odvést od pravdy. Navíc na nás negativně působí tento zlý svět a naše vlastní hříšné sklony.*¹²⁰

15. *Lidé ovlivnění „duchem světa“ jsou sobečtí, pyšní a vzpurní. Myslí si, že nemusí poslouchat Boha.*¹²¹

16. *Často přemýšlejte o nádherné budoucnosti, která nás čeká. Už brzy budou všichni lidé uctívat Jehovu. (Zjevení 7:9, 14) Jen si představte, jaké to bude žít v novém světě! Předčí to veškerá očekávání. Už tu nebude Satan, démoni ani žádné zlo. Nikdy nebudete nemocní ani nezemřete. Každý den se budete probouzet plní energie a s chutí do života. Všichni budou společně pracovat na tom, aby byl na zemi znovu ráj. Budou mít dobré jídlo a budou žít v bezpečí. Lidé se k sobě budou chovat hezky, nebudou krutí ani agresivní.*¹²²

Tyto tři úryvky zobrazují Svědky Jehovovy jako elitní skupinu, přesvědčenou o své výjimečnosti a vyvolenosti k životu v “novém světě”. Co se týče formální stránky textu, stejně jako v ostatních případech zde nenajdeme složité větné struktury, nýbrž jednoduché věty, které čtenáři podávají myšlenky jasně a srozumitelně. V textu je jasně zřetelný

¹²⁰ Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. *Organizovaně sloužíme Jehovovi*, s. 131.

¹²¹ Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. *Jak zůstat v Boží lásce*, s. 63.

¹²² Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. *Organizovaně sloužíme Jehovovi*, s. 234.

náboženský diskurz svědků, jsou zde výrazy jako *nový svět*, *Satan*, *démoni*, *hříšné sklony*, *duch světa*, *Bůh*, *zlo*, *ráj apod.* V úryvcích můžeme velmi dobře zaznamenat schéma ideologického čtverce, a také opakované připojování pozitivních atributů nám a výrazně negativních atributů jim. Výběr jazykových prostředků je výrazně ovlivněn záměrem vyzdvihnout pozitiva života svědků oproti životu ostatních. Novému světu jsou zde připisovány atributy *ráje*, *bezpečí*, *krásy*, *věčného života bez nemocí a násilí*. Tento idylický popis je navíc podpořen zvolací větou, (*Jen si představte, jaké to bude žít v novém světě!*) která má umocnit čtenářovo nadšení.

Oproti tomuto bezchybnému novému světu o to více vynikne současný reálný život, který je zde vykreslen pomocí slov se silnou negativní konotací, jako *protivník Satan*, *démoni* a *zlo*. Je zde vytvořen negativní stereotyp lidí žijících v tomto světě, a to pomocí adjektiv jako *sobečtí*, *pyšní*, *vzpourní*, *krutí* a *agresivní*. Účelem použití těchto výrazových prostředků je vzbudit ve svědcích strach a obavy ze světa mimo společenství a tím upevnit jejich skupinovou identitu a dobrovolnou poslušnost společenství.

17. *Pokud nemáme být částí světa, musíme se řídit Jehovými správnými měřítky, stejně jako Ježíš. Nejen, že musíme být neutrální v politických a sociálních otázkách tohoto světa, ale musíme se také chránit před jeho morálně škodlivým vlivem. Učedník Jakub napsal: "Nevíte, že přátelství se světem znamená nepřátelství s Bohem? Kdo tedy chce být přítelem světa, stává se nepřítelem Boha." (Jak. 4:4) Bible nás proto naléhavě vybízí, abychom se řídili Jehovými měřítky a zůstali oddělení od světa.*¹²³

18. *Pomazaní zastupují Boží vládu a nezapojují se do politických záležitostí tohoto světa. (Filipanům 3:20) (...) žádný pravý křesťan nemá s politikou nic společného.*¹²⁴

V těchto dvou pasážích můžeme vidět vyhraněný postoj svědků Jehovových, který zastávají k politickému životu. Pomocí gramatických prostředků je důrazně apelováno na členy, aby se nezapojovali do veřejného a politického života společnosti a drželi si tak odstup od okolního světa. Můžeme zde vidět rysy ideologického čtverce, kdy se proti sobě staví dobro společenství a zlo vnějšího světa. Výběrem slovní zásoby je vytvářen pozitivní obraz Nás, tedy svědků (*Jehovova správná měřítká*, *pravý křesťan*, *pomazaní*), a výrazně negativní obraz Jich (*nepřítel Boha*, *morálně škodlivý vliv*). V úryvcích je znatelný náboženský diskurz, díky citátům z Bible a odkazováním na Jehovu, Ježíše,

¹²³ Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. *Organizovaně sloužíme Jehovovi*, s. 131-132.

¹²⁴ Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. *Jak zůstat v Boží lásce*, s. 61-62.

Boha a další biblické postavy. Argumentace, odmítající účast na politickém a veřejném životě, nejsou opřeny o žádná fakta. Jsou pouze podloženy biblickými citáty a podpořeny emočně silnými výrazovými prostředky jako je *přátelství* a *nepřátelství*.

3) Fáze odchodu

19. *Ti, kdo jsou věrní Jehovovi, nechtějí mít s odpadlíky nic společného. Odpadlické myšlenky nechceme číst ani poslouchat, a to ani ze zvědavosti, ani kvůli tlaku okolí. Jsme věrní Jehovovi a uctíváme jenom jeho. Strážná věž z 1. června 1982 na straně 15 uvedla: „I ten nejkratší pozdrav, například ‚Nazdar‘, může být někomu prvním krokem, z něhož se vyvine rozmluva a později možná i přátelství. Chtěli bychom udělat takový první krok vůči osobě, již byla odňata pospolitost?“*
20. *Bible jasně říká, že když se něco takového stane, je potřeba abychom se s tím člověkem „přestali stýkat“. Pokud je to někdo z naší rodiny nebo přítel může to být pro nás hodně těžké. Věrnost Jehovovi pro nás ale musí být důležitější než cokoliv jiného.*
21. *Náš vztah s Jehovou je to nejcennější, co máme, a proto ho musíme chránit. Nechceme se tedy přátelit s někým, kdo by mohl oslabit naši víru a tento vztah poškodit. Naši přátelé mohou pocházet z různého prostředí a různých kultur. Důležité je, aby milovali Jehovu. Římanům 1:11, 12; 2. Korint'ánům 6:13; 1. Petra 2:17¹²⁵*

Poslední tři analyzované úryvky se zabývají postojem, zaujímaným svědky k těm, kteří jejich společenství opustili. Výběr jazykových prostředků slouží k tomu, aby se svědkové ztotožnili s představou odpadlíka jako někoho nebezpečného, kdo by mohl oslabit jejich víru. Použití rétorické otázky v prvním úryvku má za úkol utvrdit jedince v tom, že odmítavý postoj vůči *osobě, které byla odňata pospolitost* je to nejlepší, co může udělat. Uzavřenost společenství vůči odpadlíkům má vzbudit ve členech pocit bezpečí a jistoty. Svědkové jsou si dobře vědomi toho, že styk některého z členů s odpadlíkem, by mohl narušit pospolitost společenství. Díky formulaci vět pomocí první osoby množného čísla (*odpadlické myšlenky nechceme číst ani poslouchat, jsme věrní Jehovovi, musíme chránit náš nejcennější vztah s Jehovou*) je na jedince kladen značný nátlak, aby měl pocit, že při porušení pravidel zde neohrozí pouze sebe, ale celou skupinu.

Kromě rysu uzavřenosti a podporování nadřazenosti nad lidmi mimo společenství je v textu velmi výrazný prvek autoritářství, kdy Bůh Jehova a láska k němu je zde posta-

¹²⁵ Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. *Jak zůstat v Boží lásce*, s. 40.

vena nad osobní přátelské či rodinné vztahy. Myšlenky, které se v úryvcích vyskytují by měly v stoupencích utvrdit zarámovanou stereotypní představu Jehovy jako nejvyšší autority, kterou musí uctívat a chránit i navzdory tomu, že mohou ztratit všechny své blízké. Zcela radikální odmítavý přístup k bývalým členům společenství je zde ospravedlňován citáty z Bible. Skutečným smyslem textu je zmanipulovat jedince, aby on sám si přál přerušit veškeré vztahy s odpadlíkem, přestože jediným důvodem může být porušení pravidel společenství. Dalším cílem je implicitně vyvolat v jedinci emoci strachu z možnosti vyloučení ze skupiny a tím v něm automaticky posilovat poslušnost. V případě nedodržení pravidel, by on sám musel opustit společenství, které mu zajišťuje pocit bezpečí.

8.5 Shrnutí výsledků analýzy

Cílem této práce bylo pomocí vybraných technik kritické diskurzivní analýzy (CDA) popsat a zhodnotit diskurz ve vybraných textech Svědků Jehovových, a to se zaměřením na specifické manipulativní techniky, které toto společenství využívá prostřednictvím dominance nad svými stoupenci. Provedená analýza byla zaměřena na takové fragmenty textu, kde ať už explicitně pomocí rozkazovacího způsobu či implicitně pomocí skrytých manipulativních technik uplatňuje společenství svou moc nad svými stoupenci. V centru zájmu výzkumu stálo jak postižení formální stránky jednotlivých úryvků, z hlediska použité slovní zásoby a gramatických prostředků, tak základních manipulativních rysů, popsanych v teoretické části práce.

Diskurz je zde založen na fundamentalistickém základu, jelikož výklad biblických textů, které jsou v úryvcích využívány, je zcela nekritický, jednoduchý a přímočarý, a je kladen důraz na doslovné chápání vět v textu obsažených. Věty jsou formulovány jak ve formě první osoby jednotného čísla v rozkazovacím způsobu, kdy je kladen důraz na jednání jednotlivce, nebo ve formě první osoby množného čísla, kdy je potlačována individualita jedince, a naopak zdůrazňován význam soudržnosti a pospolitosti organizace. V některých úryvcích jsou věty ve zvolacím způsobu či v podobě rétorické otázky, a mají vyvolat pozornost čtenáře. Diskurz společenství je založen na použití náboženského lexika. Argumentace jednotlivých myšlenek a příkazů je vždy podložena odkazy na Bibli a na Slovo Boží, což má zdůraznit svědkům pravdivost a důležitost jejich dodržování.

Pro diskurz tohoto náboženského společenství je typický silně ideologický charakter založený na uznávání “pravdy”, která vše polarizuje na černé nebo bílé. S tím se pojí také častý výskyt schématu tzv. ideologického čtverce. Dochází zde ke připojování pozitivních atributů “nám”, tedy svědkům, a negativních atributů “jim”, tedy okolnímu světu, čímž mezi členy dochází ke stereotypnímu a zkratkovitému vnímání. V diskurzu jsou použity takové jazykové prostředky, které mají ve stoupencích společenství utvrdit žádoucím způsobem zarámovanou stereotypní představu idealizovaného světa organizace a vnějšího světa a lidí mimo společenství. Bůh Jehova je popisován jako nejvyšší autorita, udávající čistá a správná měřítka. Často jsou postavě Jehovy připisovány atributy jako je *láska, přátelství, čistota, milovat*, což vzbuzuje ve členech pocit, že jim není nic přikazováno, ale že se jedná o pouhá sdělení ve formě doporučení, podložená tím nejlepším úmyslem. Oproti tomu svět mimo společenství je popisován jako *svět plný lží* a bezvěrci jsou tu charakterizováni např. jako *sobečtí, pyšní, vzpurní a agresivní*. Chování člověka, řízeného “hříšnými” lidskými instinkty je doprovázeno adjektivy jako *nestoudné, nemorální, nemravné* či *oplzlé*.

V některých případech jsou manipulativní techniky viditelné explicitně přímo v textu, a to například formou rozkazovacího způsobu (*probud' v posluchačích emoce, musíme se řídit Jehovovými správnými měřítky, musíme být neutrální v politických a sociálních otázkách tohoto světa, musíme chránit náš nejcennější vztah s Jehovovu apod.*). V úryvcích se však často vyskytuje také manipulace implicitní, tedy schovaná tzv. “za” textem. Součástí takové manipulativní strategie může být používání slov jako *mít rád, milovat*, či *nenávidět*, kdy dochází ke snaze ovlivnit emocionální stránku jedince a utlumit tak jeho racionální myšlení.

Výběr jazykových prostředků je ovlivněn záměrem, aby jedinec i při tom nejbanálnějším rozhodování myslel na své morální hodnoty a na to, co by se líbilo Jehovovi. Další strategií je zastrásování členů pomocí vyvolávání negativních emocí strachu a obav z vnějšího světa, vyloučení či styku s bývalými členy. Tím dochází k posílení uzavřeného charakteru skupiny, který stoupencům poskytuje iluzi bezpečí a ochrany před světem mimo organizaci. Důležité je zmínit, že členové Svědků Jehovových nevnímají ze své pozice udávaná pravidla a příkazy jako projev manipulace, jelikož přijímají autoritu a řád skupinou daný a dobrovolně se tak podvolují dominanci vedení.

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo aplikovat získané teoretické poznatky, týkající se manipulativních technik, na konkrétní náboženské společenství. Ve vzorku autentických textových komplexů Svědků Jehovových, jsem za pomoci vybraných přístupů kritické diskurzivní analýzy vyhledávala základní manipulativní strategie a analyzovala diskurz používaný v tomto společenství.

V teoretické části jsem nejprve nastínila základní rámec studia tématiky sekt a popsala techniky, které se používají při oslovování a získávání nových členů i v průběhu členství. Našla jsem také odpověď na otázku, proč vlastně lidé do sekt vstupují a jaké důvody je k tomu vedou. Sekty často nabízí objektivně kladné hodnoty jako lásku, přátelství, porozumění, mravnost a víru. Proto není pro člověka, hledajícího smysl života a určitý řád, těžké ztotožnit se s jejich učením. Členství v sektě s sebou ale přináší i negativní stránky, které by jedinec před vstupem dobrovolně nepřijal. U Svědků Jehovových je to konkrétně odmítání slavení svátků, odmítání transfuze krve, přerušování vztahu s blízkými přáteli a rodinou v případě, že nejsou členy společenství. Členové jsou však pomocí manipulativních technik přesvědčeni o tom, že život ve společenství je jedinou správnou cestou a dobrovolně tak přijímají autoritu a pravidla skupinou daná. Podvolují se dominanci, která se pro ně stala přirozenou součástí jejich života.

V praktické části jsem vyhledávala konkrétní techniky manipulace uváděné v teoretické části uvnitř autentických textů Svědků Jehovových. Pomocí vybraných přístupů diskurzivní kritické analýzy jsem zkoumala diskurz v nich obsažený. Pro diskurz tohoto náboženského společenství je typický silně ideologický charakter založený na uznávání "pravdy", která vše polarizuje na černé nebo bílé. S tím se pojí také častý výskyt schématu tzv. ideologického čtverce. Dochází zde ke připojování pozitivních atributů "nám", tedy svědkům, a negativních atributů "jim", tedy okolnímu světu. Nejvyšší autoritou je pro svědky Bůh Jehova a veškeré své jednání posuzují a řídí podle vlastního výkladu Bible. Argumentace jednotlivých myšlenek a příkazů je vždy podložena odkazy na Bibli a na Slovo Boží, což má zdůraznit svědkům pravdivost a důležitost jejich dodržování. Další strategií Svědků Jehovových je zastrašování členů pomocí vyvolávání negativních emocí strachu a obav z vnějšího světa, vyloučení či styku s bývalými členy. Tím dochází k posílení uzavřeného charakteru skupiny, který stoupencům poskytuje iluzi bezpečí a ochrany před světem mimo organizaci.

Tato práce by mohla být přínosná tím, že odkrývá principy manipulace, která se v dnešním světě objevuje velmi často, a to nejen u náboženských společenství. Znalosti těchto technik nám mohou pomoci odhalit manipulaci a nepodlehnout jí.

K této tématice jsem kromě odborné literatury vyhledávala příběhy bývalých členů Svědků Jehovových, kteří na internetu veřejně promlouvají o svých osobních zkušenostech ze členství v tomto společenství. Vidím tak možnost navázat v budoucnu na tuto práci a obohatit ji například rozhovory se členy i bývalými členy Svědků Jehovových, což by práci dodalo další rozměr.

Seznam použité literatury a dalších zdrojů

ABGRALL, Jean-Marie. *Mechanismus sekt.* Praha: Univerzita Karlova, 2000. ISBN 80-7184-774-7.

BERÁNEK, Daniel. Věková struktura Náboženské společnosti Svědkové Jehovovi v České republice podle údajů získaných při sčítání lidu, domů a bytů 2011 [graf] Český statistický úřad. In: *Wikipedie* [online]. [Cit. 24.6.2020]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:S%C4%8D%C3%ADt%C3%A1n%C3%AD_obyvatelestva_2011,_N%C3%A1bo%C5%BEensk%C3%A1_spole%C4%8Dnost_Sv%C4%9Bdkov%C3%A9_Jehovovi,_v%C4%9Bkov%C3%A1_struktura.svg

BLAŽEK, Roman, POKORNÝ, Vratislav, TELCOVÁ, Jana. *Nebezpečí sekt.* 1. vyd. Brno: Ústav psychologického poradenství a diagnostiky, 2002. ISBN 80-86568-07-5.

DIJK, Teun Adrianus van. *Multidisciplinary CDA: a plea for diversity.* London: Sage, 2001. 9780761961543.

DIJK, Teun Adrianus van. *Racism and discourse in Spain and Latin America.* Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 2005. ISBN 9789027294364.

DUŠEK, Pavel Petr. Vše pro spásu. *Dingir. Časopis o současné náboženské scéně* [online]. 2009, roč. 12, č. 3, s. 88-90 [cit. 25.3.2020]. ISSN 1212-1371. Dostupné z: <https://www.dingir.cz/archiv/Dingir309.pdf>

FAIRCLOUGH, Norman. *Analysing discourse: Textual analysis for social research.* London: Routledge, 2003. 9780415258920.

FERFECKI, Stanislav. *Strážná věž – Peníze a náboženský podvod. Svědectví bývalého svědka Jehovova,* Praha: Práh, 1997. 80-85809-76-1.

HASSAN, Steven. *Jak čelit psychické manipulaci zhoubných kultů.* Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1994. 80-85880-03-2.

MALÝ, Michal. Svědkové Jehovovi a otázka krve – či volba a či svědomí? *Dingir. Časopis o současné náboženské scéně* [online]. 2005, roč. 8, č. 3, s. 76-78 [cit. 18.3.2020]. ISSN 1212-1371. Dostupné z: http://www.krev.info/Text/krev_civolbaasvedomi.htm

MOYANO, Antonio Luis. *Sekty – skrytá hrozba současnosti.* Frýdek-Místek: Alpress, 2011. ISBN 978-80-7362-882-6.

MÜHLPACHR, Pavel. *Sociální patologie.* Brno: Masarykova univerzita, 2001. 80-210-2511-5.

NEŠPOR, Zdeněk, VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Encyklopedie menších křesťanských církví v České republice.* Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-3315-2.

PORTERFIELDVÁ, Kay Marie. *O sektách.* Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 1997. ISBN 80-7106-233-2.

PROFANT, Vít, ŠTAMPACH, Ivan Odilo. Co je a co není sekta: Je potřeba kultivovat pojmosloví. *Dingir. Časopis o současné náboženské scéně* [online]. 2000, roč. 3, č. 4, s. 5-6 [cit. 15.3.2020]. ISSN 1212-1371. Dostupné z: <http://www.dingir.cz/archiv/Dingir400.pdf>

PROKOPOVÁ, Kateřina, ORSÁGOVÁ, Zuzana, MARTINKOVÁ, Petra. *Metodologie výzkumu v oblasti kritické analýzy diskurzu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. 978-80-244-4344-7.

SVOBODA, Mojmír, ČEŠKOVÁ, Eva, KUČEROVÁ, Hana. *Psychopatologie a psychiatrie: pro psychology a speciální pedagogy*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-154-9.

SVOBODOVÁ, Jindřiška. *Manipulace a argumentace v politickém a mediálním diskurzu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2016. ISBN 978-80-244-4923-4.

ŠTAMPACH, Odilo Ivan. *Sekty a nová náboženská hnutí: naděje a rizika*. 2. vyd. Praha: Oliva, 1995. ISBN 80-85942-01-1.

VÁCLAVÍK, David. Meze a možnosti religionistického používání pojmů sekta, kult a církev. *Religio: Revue pro religionistiku*. 2005, roč. 1, č. 1, s. 29-57. ISSN 1210-3640.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-214-9.

VELECHOVSKÝ, Petr. Osmý člen Vedoucího sboru svědků Jehovových jmenován. In: *Náboženský infoservis – Sledujeme dění v pestrém světě náboženství* [online]. 21. 3. 2018 [cit. 19.06.2020]. Dostupné z: <https://info.dingir.cz/2018/03/osmy-clen-vedouciho-sboru-svedku-jehovovych-jmenovan/>

VELECHOVSKÝ, Petr. Ti, kdo jsou součástí Antikrista. *Dingir. Časopis o současné náboženské scéně* [online]. 2009, roč. 12, č. 3, s. 94-95 [cit. 20.3.2020]. ISSN 1212-1371. Dostupné z: <https://www.dingir.cz/archiv/Dingir309.pdf>

VOJTÍŠEK, Zdeněk. Sekta. In: *Zdeněk Vojtíšek* [online]. 13. 2. 2014 [cit. 12.2.2020]. Dostupné z: http://www.zvojtisek.cz/dokumenty/clanky/heslo_sekta.pdf

VOJTÍŠEK, Zdeněk. Co se slovem „sekta“. *Dingir. Časopis o současné náboženské scéně* [online]. 2004, roč. 7, č. 4, s. 113-114 [cit. 18.2.2020]. ISSN 1212-1371. Dostupné z: <http://www.sekty.cz/www/stranky/studie/1.pdf>

VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Encyklopedie náboženských směrů a hnutí v České republice: náboženství, církve, sekty, duchovní společenství*. Praha: Portál, 2004. 80-7178-798-1.

VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Netradiční náboženství u nás*. 1. vyd. Praha: Dingir, 1998. ISBN 80-902528-0-X.

VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Nová náboženská hnutí a jak jim porozumět*. 1. vyd. Praha: Beta Books, 2007. ISBN 978-80-86851-64-8.

VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Nová náboženství a násilí*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2017. ISBN 978-80-246-2861-5.

VONDRÁČEK, Vladimír, HOLUB, František. *Fantastické a magické z hlediska psychiatrie*. Bratislava: Columbus, 1993. ISBN 80-7136-030-9.

Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. Chvalme Jehovu zpěvem. In: *Svědkové Jehovovi* [online]. Copyright © 2020 Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. [cit. 20.05.2020]. Dostupné z: <https://wol.jw.org/cs/wol/d/r29/lp-b/1994322>

Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. Jak je činnost svědků Jehovových financována? In: *Svědkové Jehovovi* [online]. Copyright © 2020 Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. [cit. 12.05.2020]. Dostupné z: <https://www.jw.org/cs/svedkove-jehovovi/caste-otazky/dary-celosvetova-cinnost-finance-penize/>

Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. Jak zůstat v Boží lásce? In: *Svědkové Jehovovi* [online]. Copyright © 2020 Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania [cit. 19.06.2020]. Dostupné z: <https://www.jw.org/cs/knihovna/knihy/v-bozi-lasce/>

Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. Je z tvého stylu oblékání vidět, že uctíváš Jehovu? In: *Svědkové Jehovovi* [online]. Copyright © 2020 Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. [cit. 05.06.2020]. Dostupné z: <https://www.jw.org/cs/knihovna/casopisy/strazna-vez-studijni-zari-2016/styl-oblekani-ktery-oslavuje-boha/>

Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. Jsou Svědkové Jehovovi Sekta? In: *Svědkové Jehovovi* [online]. Copyright © 2020 Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania [cit. 19.06.2020]. Dostupné z: <https://www.jw.org/cs/svedkove-jehovovi/caste-otazky/jsou-svedkove-jehovovi-sekta/>

Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. Křest a váš vztah k Bohu. In: *Svědkové Jehovovi* [online]. Copyright © 2020 Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. [cit. 12.05.2020]. Dostupné z: <https://www.jw.org/cs/knihovna/knihy/co-bible-rika/krest-a-vas-vztah-k-bohu/>

Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. Mají svědkové Jehovovi nějaká pravidla ohledně toho, když chtějí s někým chodit? In: *Svědkové Jehovovi* [online]. Copyright © 2020 Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. [cit. 02.05.2020]. Dostupné z: <https://www.jw.org/cs/svedkove-jehovovi/caste-otazky/jw-znamost/>

Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. Může člověk odejít od svědků Jehovových In: *Svědkové Jehovovi* [online]. Copyright © 2020 Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. [cit. 05.06.2020]. Dostupné z: <https://www.jw.org/cs/svedkove-jehovovi/caste-otazky/odejit-od-svedku/>

Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. Nauč se správně číst a vyučovat. In: *Svědkové Jehovovi* [online]. Copyright © 2018 Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. [cit. 05.06.2020]. Dostupné z: <https://www.jw.org/cs/knihovna/knihy/cist-a-vyucovat/>

Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. Organizovaně sloužíme Jehovovi. In: *Svědkové Jehovovi* [online]. Copyright © 2020 Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. [cit. 08.06.2020]. Dostupné z: <https://www.jw.org/cs/knihovna/knihy/Organizovan%C4%9B-slou%C5%BE%C3%ADme-Jehovovi/>

Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. Otázky mladých lidí – Praktické odpovědi, 2. díl. In: *Svědkové Jehovovi* [online]. Copyright © 2020 Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. [cit. 05.06.2020]. Dostupné z: <https://www.jw.org/cs/co-rika-bible/mladi-lide/otazky-mladych-lidi-2-dil/>

Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. Otázky mladých lidí – Praktické odpovědi, 1. díl. In: *Svědkové Jehovovi* [online]. Copyright © 2020 Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. [cit. 07.06.2020]. Dostupné z: <https://www.jw.org/cs/co-rika-bible/mladi-lide/otazky-mladych-lidi-1-dil/>

Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. Proč svědkové Jehovovi odmítají válčit? In: *Svědkové Jehovovi* [online]. Copyright © 2020 Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. [cit. 02.05.2020]. Dostupné z: <https://www.jw.org/cs/svedkove-jehovovi/caste-otazky/proc-odmitate-valcit/>

Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. Proč svědkové Jehovovi neslaví některé svátky? In: *Svědkové Jehovovi* [online]. Copyright © 2020 Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. [cit. 02.05.2020]. Dostupné z: <https://www.jw.org/cs/svedkove-jehovovi/caste-otazky/svedkove-jehovovi-svatky/>

Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. Přehled za rok 2019. In: *Svědkové Jehovovi* [online]. 13. 12. 2019 [cit. 19.06.2020]. Dostupné z: <https://www.jw.org/cs/knihovna/knihy/sluzebni-rok-2019-zprava/prehled-za-rok-2019/>

WODAK, Ruth. *The discourse-historical approach*. London: Sage, 2001. ISBN 0 7619 6153 4.